

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO

6

*Zveličar naš je ostal
iz groba ...*

1936 - 1937

VSEBINA

Maksim Gaspari: Šege in obredi velikega tedna 161. — Dobra dela 163. — Ilka Vaštetova: „Prepir iz sveta bo pregan“ 164. — Ing. Lupša Ferdo: V prašumah na Malajskem polotoku 169. — Miran Jarc: Tone Seliškar 172. Ost: Tine vé, kaj se spodobi . . . 175. — 100letnica smrti pesnika Puškina 176. — Viktor Pirnat: Velikonočni zajček 177. — Joža Župancič: Razkrinkani „Robinson“ 179. — P. Kupaver: Kralj Lear 181. — Jos. Brinar: Pavliha in njegove vesele pustolovščine 183. — MLADI PIŠEJO: Gregorač Viktor: Naša dolina; Barake ob vodi: Klemenčič Milan: Življenje brezposelnega 187; Trotošek Karel: Od Skoplja do Dževdželije 188; Ocvirk Vasilij: Velika noč 191; Svetozar Princ: Rudarjev pogreb 192.

UREDNIKOVO PISMO

V 1. številku letošnjih Razorov smo napovedali 8 številok ter 1 leposlovno knjigo za Din 30. Ker pa ne odgovarjajo prispevki, ki jih je prejela sekcija, razpisu niti po vsebini niti po obsegu, se je izdajateljica Razorov odločila, da bo izdala kot po navadi vsa 10 številok kot prejšnja leta. Zato odpade knjiga. Od mnogih naročnikov smo tudi prejeli željo, da imajo rajši 10 številok kakor pa 8 številok in knjigo. Tako, upamo, bomo ustregli večini naših naročnikov. Prosim pa ob tej priliki vse naročnike, da tako j poravnajo naročnino, ko prejmejo list. Nekateri prejemale list, ga seveda čitajo, toda se ne zavedajo svojih dolžnosti. Čim točneje boste plačevali list tem boljši bo. Da dobe vsi naročniki do zaključka pouka pravočasno list, bosta izšli zadnji dve številki (9. in 10.) v enem zvezku okrog 15. maja.

Sobočan Štefan: Rebus bom priobčil, pesmi ne morem. Vida iz Velenja: Križanka Smreka bi bila za natis primerna, ko bi bila vestno izdelana. Je pomanjkljiva ter na dveh mestih nepravilna. Šabec Vlado: Svetilnik je tako površno napisan, da se marsikaj ne more čitati. Izvrši ga natančno in skrbno, da si ne bo treba glave ubijati uredniku in stavcu. Gabrenja Vojko: Tudi tvoja križanka ni popolna. Olška gora = Oljska gora itd. Barvastih naslovnih ne premorejo »Razori«, ker preveč stane barvni tisk. Stražar je sicer zelo obširen, pa ga bom mogoče priobčil. Rajši bi kaj kratkega. Bohinc Boris: Tvoja pot na planine je preveč vsakdanje opisana. Takih potopisov prejmem najmanj tucat vsak mesec. Primerjaj potopis v današnji številki, da boš videl razliko. Borisov Peter: Ti si enostavno prepisal neki dogodek iz tvoje knjižnice. Takih stvari ne prinašajo »Razori«, ker ni tvoje delo. Najbrž je tvoj dogodek anekdota. Sicer je zanimiva, ker pa navajaš letnice in kraje, ne morem ugotoviti, koliko je resnice. Ako pa je kaj z zgodovino skregano, se bodo čitatelji smejali tebi in meni. Guzej Gustav: Najprej ne vem, s kom imam opravka. Rad bi vedel, kam hodiš in v kateri razred. Ne zaradi prispevka. Vsak urednik hoče točnega naslova. Zadnjič sem ti povedal, da gledaš preveč komplicirano življenje, saj si vendar še mlad. Ne tajim, da je ponekod v pesmi nekaj dobrih mest, toda »to pot do sreče sem izgubil« je prevelika resignacija zate. Prav v današnji dobi ne smemo izgubiti volje in upanja, četudi je res za marsikoga težko. Pošlji še kaj in s polnim naslovom. Grbec Lado: Brez naslova — nič. Firm Vlado: O Koroški so pravkar prinesli Razori članke, zato pošlji kaj drugega, toda skrbno preglej rokopis. Gjuro Schmitzberger: Tvoj Izlet je zelo realistično napisan, ali je snov prevsakdanja. Izberi si snov, ki bo imela kaj idejnega jedra. Gabor Zoltan: Ecce homo ni v redu, ker je v pesmi marsikaj, kar je z navadnimi pravili skregano. Poizkusi še v prozi. Princ Svetozar: Nekoliko sem izpremenil, ker si ta motiv preveč razvlekel. Je dobro, toda marsikaj odveč. Šimenko Drago: O znakah bom priobčil v eni prihodnjih številok. Vladimir Skubin: Za to številko prepozno. Porabil bom mogoče drugič. Vsem dopisnikom: Ponovno poudarjam, preglejte vestno in natančno svoje rokopise. V nekaterih kar mrgoli napak. V eni izmed prihodnjih številok bom priobčil za »vzglede« tudi tak prispevek, da boste videli, s kakšnimi dopisi se mora boriti urednik. Seveda, s tem pa nočem vzeti poguma onim, ki kljub svoji dobri volji zavozijo nekoliko v stran. Obsojam neznanje in površnost!

Za razpis nagrad prejme 1 leposlovno knjigo za najboljši prispevek Trotošek Karel, I. real. gimn., Ljubljana.

RAZORI

LIST ZA ODRASLO MLADINO
V. LETNIK 1936 - 1937

MAKSIM GASPARI:

ŠEGE IN OBREDI VELIKEGA TEDNA

o budi prvi dih vigredi zeleno, belo in rumeno brsteče cvete in liste, se tudi v človeškem življenju in njegovi duševnosti prebude nove

oživljajoče sile, hrepenenje in občutki. Velikonočni zvonovi neprenehoma naznanjajo pesem pomladi. Tiha in cvetna nedelja otvarjata velikonočne praznike z njenimi šegami in običaji.

Pri nekaterih Slovanih je še v navadi poganski običaj »sežiganja babe«, svoj izvor pa ima v prastarem obredu »odnašanja smrti«, ki se je vršil začetkom pomladi. Babo so imenovali »Morano« (Moreno) ali smrt. Drug običaj, ki je v zvezi s prihodom krščanstva ter odhodom poganstva, ko naj stopi človek prerojen in čist v novoletje, praznujejo Srbi na god sv. Jeremije: Pred sončnim vzhodom vstanejo žene in dekleta in prineso vode iz sedmerih studencev, v katerih se umijejo ljudje in opero vse pri hiši. Pri nas pa so za veliko noč udomačene naslednje šege in običaji:

Butare, mlado zelenje in cvetje, povezano s pisanimi trakovi in okrašeno z jabolki in pomarančami. Na cvetno nedeljo jih neso otroci in fantje v cerkev, kjer jih duhovnik blagoslovi. Včasih so imeli nekateri fantiči ogromne kot drevesa visoke butare in je radi tekmovanja in baharije za večjo in lepšo butaro često prišlo do prepira. Ponekod na Gorenjskem imenujejo butaro »boganca«. Navadno vsebuje tri leskove, tri vrbove in tri drenove šibe, vmes pa tudi bodičje, bezeg, mačice in bršljan. Za »vršeln« pride brinje, s katerim o božiču kade. Od blagoslovljenih butar, ki se dobro shranijo in spravijo, ima vsako zelenje in okrasek svoj pomen. Tako je zoper hudo uro oljka in šibje, mačice dajo živini za zdravje, sadje pa pojedjo otroci. Koroški Slovenci pravijo butaram »prantelj«. Naši predniki so včasih izdelovali okusne in slikovite butare. Sodobne, moderne, ki jih prodajajo na trgu, pa so površno, pusto in kolektivno izmašene, zlasti one, ki so povezane s kričnim anilinskim oblanjem.

Na veliki četrtek zavežejo po cerkvah zvonove. Delo na polju se ustavi. Zvonovi so »šli v Rim« in se vrnejo na veliko soboto. V

V · E · S · E · L · A A · L · E · L · Y · J · A !

Ko gredo zvonovi v Rim.

času, ko so zvonovi zavezani, se oglase »raglje« in »tolkači«. Pri popoldanskih molitvah se zbero otroci za cerkvi. S seboj prineso stare za-
boje, škafe, kladive i. dr. Po molitvah začno razbijati in ropotati, rekoč
da »boga straše«. Dekleta se umivajo, kadar v zvoniku drdra raglja, da
se opero grehov in ne dobé lišajev. Ko so šli zvonovi v Rim, ugasne tudi
večna luč v cerkvi in jo šele v soboto zjutraj zopet prižgo.

Najresnejši dan velikega tedna, ko pravijo, da je vsa zemlja mrtva,
je v e l i k i p e t e k. Vse žaluje radi Jezusove smrti. Glavni obred tega
dneva je obiskovanje cerkva.

»K o v a b i m o l i t b o ž j i g r o b k r i s t j a n a« (Prešeren).

Ljudstvo moli ob sohi Kristusa in poljublja njegove rane. Ta dan
je tudi največji post vsega leta. Pravijo, da se zadavi, kdor je na veliki
petek meso.

N a v e l i k o s o b o t o z j u t r a j b l a g o s l a v l j a j o v c e r k v i o g e n j i n v o -
do. Mladina prenaša po hišah v obliki tleče gobe ogenj, s katerim ta
dan zakurijo, kuhajo in pečejo, dekleta pa prineso iz cerkve blagoslov-
ljeno vodo, s katero pokrope hišne in gospodarske prostore, drugod pa
jo vse leto hranijo za zdravila.

Najznačilnejši obred tega tedna pa je »žegen«, blagoslovitev veli-
konočnih jestvin. Dekleta spravijo v visoko naložene jerbace kolače,
potice, gnjat, pirhe, hren i. dr. ter vse pokrijejo z belim, lepo vezanim
prtom. Z jerbasi se napote v cerkev. Po blagoslovu pa se prične domov
gredé prava dirka. Katera od deklet priteče prva domov, se bo tisto
leto prva omožila in dobila lepšega moža.

Izmed cerkvenih obredov je omeniti še svečanost velikonočne pro-
cesije, vstajenje Zveličarja. Med zvonjenjem pri procesiji pojo alelujo
in streljajo z možnarji. Najmočnejši fantje od fare nosijo visoka bande-

ra, radi katerih se tudi včasih vnamejo prepiri. Fantje, ki še niso bili pri naboru, ne pridejo pri banderah v poštev. Če veter prevrne bandero, je to za nosače velika sramota.

Zjutraj na *veliko nedeljo* se načne »žegen«. Vsak član družine dobi svoj del jedače, med katero ne sme manjkati hrena in repnih olupkov. Po jedi se prično igre in sekanje pirhov, katere ponekod lepo opišejo in okrase, navadno pa imajo za sekanje enobarvne pirhe, imenovane »lisice«. Večinoma oblečejo ljudje na ta veliki praznik nove obleke, katere imajo vsaj do prihodnje velike noči.

Pravcati dan veselja in zabave je pa šele *veliki ponedeljek*. Sorodniki se medsebojno obiščejo in se zopet po dolgem postnem času oglašajo snubci. Godba in ples, ki je bil dolgo prepovedan, se zopet prične in marsikje pozno v noč veseljačijo pri poticah in vinski kapljici.

S tem bi bile naše šege in obredi velikega tedna v glavnih potezah orisani, dodati bi imel še nekatere običaje in vraže, ki so pa tudi mednarodnega značaja.

Z velikonočnimi prazniki je bila zemlja blagoslovljena. Vrtovi, polja in ceste niso več začarane in otroci lahko hodijo bosi. Jutro o veliki noči se od vseh strani razsvetli. Sonce od veselja trikrat poskoči, pokloni se pred Stvarnikom in zažari v vseh barvah. To so tančice angelov, kateri plešejo okoli sonca. Zjutraj je videti v nebeški zarji belo, zvečer pa modro velikonočno jagnje. V alpskih deželah je udomačena vraža, da se voda opolnoči spremeni v vino, to pa le trenutno. Tedaj vsa nesnaga in mrčes pri hiši izgine, če deklice vogale hiše s šibami otepo. Tudi živino v hlevu ošibajo, da se očisti in ostane zdrava. Pepel velikonočnega ognja se potresa po njivah in vrtovih proti mišji nadlogi. Ostanke lupin od pirhov dajo kokošim, da boljše neso itd.

Med ljudskimi pregovori, ki se nanašajo na velikonoč, pa se prav često uresniči znano vremensko poreklo:

»Zelena velika noč — bele binkošti.«

DOBRA DELA

Nekoč je prišel neki kralj s kraljico v Rim prav tedaj, ko so se konzuli odločili, da bodo obesili nekega obsojenca.

»Gospodje,« reče kralj konzulom, »kraljica vas prosi, da pomilostite tega človeka.«

Toda konzuli so odgovorili, da je zakon zakon in da mora biti po zakonu ta človek obešen.

Tedaj je nekdo pristopil in dejal, da se more po starem običaju odkupiti življenje za tisoč zlatnikov.

»Res je,« so odgovorili konzuli. »Ali, kje naj ta nesrečnik dobi tisoč zlatnikov?«

Kralj preišče svoj pas in izvleče iz njega osem sto zlatnikov. Kraljica izprazni svojo denarnico in najde petdeset zlatnikov.

»Ali ni dovolj teh 850 zlatnikov, da se odkupi življenje tega nesrečnika?«

»Zakon zahteva ravno tisoč zlatnikov,« odgovore trdo konzuli.

Kralj naroči, naj še njegovo spremstvo prispeva. Vsi zbirajo, toda ne najdejo vsega. Manjkali so še trije zlatniki.

»Za tri zlatnike ne boste obesili tega človeka!« je vzklíknila kraljica.

»Joj, gospa, zakon tako velevala,« so ponovili konzuli.

In so dali znak krvniku.

Tedaj je kraljica kriknila: »Počakajte, prosim vas! Preiščite ga, znabiti ima on tri zlatnike.«

Res so našli pri obsojencu tri zlatnike ...

Kristjani, ki me poslušate! Človek, ki bi naj bil v tej povesti obeshen, to ste vi, to sem jaz, to je vse grešno človeštvo.

Na dan strašne sodbe nas ne bo rešilo ne božje usmiljenje ne priprošnje vseh svetih, ako ne bomo imeli pri sebi vsaj za tri zlatnike dobrih del.

ILLA VAŠTETOVA:

„PREPIR IZ SVETA BO PREGNAN“

ODLOMEK IZ ROMANA O PREŠERNU.

Leta 1848. Zima v naravi, v srcih pa živ ogenj. Najprej so vzbuknili plameni v Parizu, že februarja.

»Pravico! Dajte mi človeško pravico!« je terjal bedni delavec. Med človeštvom se je pojavil nov, dotlej nepoznan glas — glas proletarca.

Prevratniki, vsekdar pripravljeni, da ujamejo prave razmere za uveljavljanja svojih sebičnih namenov, so jim priskočili na pomoč, vrgli vlado, zapodili vladarja in dvignili na prestol »pravičnika«.

Tako v Parizu.

A zgledi vlečejo. »Svoboda!« je zagorelo tudi v srcih onstran Rena. Nemški knezi so se tresli za svoje prestole in prestolčke.

Svoboda tiska!

Svoboda v oboroževanju!

Porotna sodišča!

Ustava! — Ustava! — Ustava!

Istočasno odmev v Avstriji. Zaman vsi naporj nekda j mogočnega, avstrijskega kancelarja Metternicha! Sredi februarja še pomiljuje njegova žena, kneginja Melanija, v svojem dnevniku »zaslepljenca, ki bodo naposled vendarle zgolj prevaranci ...« Štirinajst dni pozneje sta ji proklamacija francoske republike in beg francoskega vladarja napravila najgloblji vtis: »Človek je prestrašen. Ob vsem, kar se je zrušilo in kar se še bo zrušilo.« ... In zopet teden pozneje: »... med ljudstvom pa vlada veliko razburjenje in jaz sem na vse pripravljena. Klemen ostane miren, dasi velja največji krik njemu. Bog ga obvaruj!« ... Desetega marca pa jo svare prijatelji, naj spravi svoje diamante na varno — sovrašтво proti knezu Metternichu je doseglo vrhunec.

In nato dne 13. marca: grozilna pisma, demonstracije, zahteve študentov:

Svoboda tiska!

Javno sodstvo!

Svoboda mišljenja!

Dajte nam, kar je času primerno!

S poti vsi, ki so se preživeli!

In on, ki mu je predvsem veljalo vse sovrašтво razburjene množice? Glejte ga! Tamle koraka mirno in sam pred očmi demonstrantov preko trga na konferenco z nadvojvodo Ludvikom, namestnikom slaboumnega cesarja.

Spremlja ga z visokega okna le skrbni, a obenem zadivljeni pogled njegove žene, pri drugem oknu pa resni obraz njegovega starejšega sina Riharda, in preplašene oči mlajšega, Lotarja...

Kaj pa je bilo v očeh mladega domačega učitelja, Slovenca doktorja Skedla, ki je stal za knezovim sinom? Ali se ni v njih svetil skoraj posmeh, ko je gledal za knezom, in veselje ko je opazoval množico dijaštva pred palačo in spoznal med njimi svoje najozje prijatelje, visokošolce.

Konec tiranstva!

Svoboda! Svoboda!

Pekel revolucije! Bitke po ulicah do pozne noči...

Naposled prva koncesija vlade: Metternichov odstop... Osem ur po svojem odstopu je nekdanji mogočnik v spremstvu svoje žene skrivaj pobegnil z razdivjanega Dunaja. Usoda mu ni prizanesla — mož je padel do dna...

Tri dni pozneje je s pošto došel v Ljubljano pobočnik z Dunaja. Na prsih je imel pripet bel trak. Prinesel je prvo vest o revoluciji na Dunaju in o Metternichovem padcu. Nekaj ur nato so že Ljubljancani hodili po ulicah z istim znakom veselja na prsih. Zvečer je bila v gledališču slavnostna predstava. Gledališče nabitó polno. Navdušeni Ljubljancani so stoje odpeli cesarsko pesem. Ob istem času se je zbrala v mestu velika druhal, povečini mladina, pa tudi delavstvo. Vrgli so Metternichovo sliko v Ljubljanico in razbijali po mestu, dokler jih ni okrog tretje ure zjutraj razpodelo vojaštvo.

Pokazala se je potreba »Narodne straže«. Dva dni nato so jo res ustanovili. V bratski složnosti so hodili na stražo Nemec poleg Slovenca, grof poleg preprostega rokodelca, bogataš poleg siromašnega dijaka. Vse se je godilo in uredilo v znamenju »bratoljubja«. Nosili so belordeče barve in prisegali cesarju zvestobo. Povelja so bila seveda — nemška.

Kakor v Ljubljani, so ustanovili »Narodno stražo« po drugih mestih. V Kranju je bil tudi Prešeren med častniki kranjskih »gardistov«.

»Na stara leta se zopet vojake igramo,« se je nekega dne norčeval proti staremu Bleiweisu, ki ga je srečal pred stražnico.

»Tako je. Dandanes stoji ves svet na glavi,« se je smehljajal starec. Potem je pokazal na kopico osem- do desetletnih fantičev, ki so stali pred stražnico in se približali Prešernu: »Ali na vas čakajo, gospod doktor?«

Prešeren se je ozrl in namuznil:

»Že morda. No, kaj bi rad, Tonček?« Šnavfarjev Tonček, rdečeličen, zastaven fantiček, sin peka in gostilničarja, je v zadregi postrani pogledal na starega Bleiweisa, nato pa zaupljivo dvignil oči k »dohtarju«.

»So — so fantje rekli, naj vas prosim, da nam kupite — — kupite vse, da homo »Narodna straža.«

Dečki so pritisnili za tovarišem in poredno motrili dohtarjev široki, zadnje čase nekoliko bledikasti obraz, obrobjen z dolgimi lasmi.

Dohtarjeve oči so zasijale v toplem smehu.

»Hm, kaj pa rabite?«

»Vse: boben in čake in puške in sablje —« je Tonček hitel naštevati.

»In trobento!« se je iz gruče oglasil pogumni glasek.

Stari Bleiweis je jezno udaril s palico ob tlak:

»Glejte jih no! Saj ni veliko, kar zahtevajo!« In odhajaje je pristavil: »Razvadili ste jih, zato so vsak dan nesramnejši, kar napodite jih!«

Fantiči so plašno gledali za starcem. Tonček pa je pristopil tesneje k Prešernu in mu zaupal:

»Sablje so pri Killerju cenejše, ampak tiste, ki jih Florijan prodaja, so veliko močnejše in večje čope imajo.«

»Bobna pri Killerju sploh nimajo,« mu je pomagal tovariš.

Prešeren je pomežiknil fantičem :

»Torej gremo k Florijanu?«

»Mhm! K Florijanu!« so se dečkom zasvetile oči. Skrivaj so se dregali s komolci in poskakovali na eni nogi od zmagošnjega veselja.

Vsa mala tropa se je pomaknila z »dohtarjem« čez trg proti Florijanovi trgovini. Stari Bleiweis jih je od daleč videl in sam pri sebi godrnjal:

»Ga že imajo! Pa ga bodo spet obrali za nekaj težko prisluženih denarcev. Le kako more biti tako zanorjen v otroke!« Z glavo majaje je nadaljeval pot.

France Prešeren pa je stal v trgovini prijatelja Florijana, izbiral sablje in čake in puške in oči so se mu svetile prav tako kakor obdarovanim otrokom okrog njega. Ko je mala »Narodna straža« stala opravljena pred njim, pa je — kakor v stražnici — zapovedal:

»Habt Acht! Rechts um! Marsch!«

In mali »gardisti« so z žarečimi obrazi odkorakali skozi odprta vrata na trg. Prešeren in Korle Florijan sta stala na vratih in gledala za njimi.

»Naj tudi otroci vedo, da stojimo sredi velikih dni!« je rekel Prešeren.

»Naj vedo, da se nam smeje svoboda,« je pristavil Florijan.

Prešeren je prikimal:

»Imaš prav. Nikoli ni bila svoboda človeštvu tako blizu, kakor je v teh dneh.«

»Samo blizu? Saj stojimo sredi nje! Bratstvo in svoboda vseh narodov je vendar naše geslo!«

Prešernu se je oko stemnilo.

»Ne vem, če je človeštvo tej svobodi že dozorelo. Bojim se, da ne.«

»Beži, beži! Zakaj bi prerokoval točo, kadar nam sije sonce!«

Poetovo obličje se je nekoliko zjasnilo... Saj res! Zakaj bi gledal v bodočnost, dokler se mu smeje lepa sedanjost! Zakaj bi opozarjal na rožljanje verig, če pa vse okrog njega kriči: Svoboda! Svoboda!

— — — — —

Svoboda! Ponekod je beseda učinkovala kakor opojno vino. Najbolj je zmešala puntarske Izance, ki so napadli soneški grad in strahovito gospodarili po njem. Sredi noči je moral oddelek vojakov odriniti iz Ljubljane, da je napravil red na Igu.

V Kranju so ponoči napadli komisarja Pajka in ga pretepli.

Zjutraj, ko sta Katra in Prešernova nečakinja Minca, hči Vovkove z Vrbe, prišli od maše, sta prinesli Francetu novico o Pajku. Prešeren je še ležal v postelji. Nevoljen je poslušal vest o dogodku, ki je razburjal ves Kranj. Komisarja Pajka je cenil kot poštenjaka in — v njegovem salonu je visel miniaturni posnetek Langusove slike: Primičeva Julija, svakinja Pajkove žene!...

»Sreča, da nisi sinoči ti poveljeval straži, gotovo bi sodili, da si kriv onih batin. Sicer pa pravijo ljudje, da je Pajk zaslužil, kar je dobil.«

Prešeren je ležal vznak, gledal v strop in molčal. Katra pa je še tarnala:

»Oh, kakšne čase smo dočakali! Saj človek skoraj svojega življenja ni varen! Pravijo, da so po Ljubljani strašno razbijali. Kar bojim se, da ne začno še v Kranju. Potepini nam lahko vse razbijejo in pokradejo.«

»Ne bo mnogo, kar bodo pri meni nakradli,« je Prešeren suho pripomnil in se obrnil v zid, da še zadremlje. Katra pa se je razjezila:

»Kolikor ti vzamejo, bo škoda. Če nama pohištvo razbijejo, nikoli ne boš imel toliko, da kupiš drugo, vem, da ne. Nekaj časa ti je letel denar na kup, zdaj pa kopni tvoj zaslužek od tedna do tedna — samo zaradi tvoje trme, ker ljudem nočeš veliko računati. Kmalu ne bo niti za sol. Najemnine še nismo plačali, odkar smo v stanovanju. Kar čudim se, da nas gospodar ne vrže na cesto. In ob vsem tem si naprtiš še Smoletovega sina, ki te več stane kakor Minca in jaz, naredi pa ti ne toliko, da bi bilo vredno piškavega oreha! Če le odneseš pete, že vrže pero iz rok. S pisarjem Sokličem brijeta norce, ali pa igrata kvarte. Kadar slišita, da ti prihajaš, pa skočita vsaksebi. Za norca te imata, da veš.«

Zdajci je bilo Prešernu dovolj. V trenutku se je dvignil in vsedel na postelji. Oči so mu gorele. Iztegnil je roko in zagrmel:

»Vun!«

Še vedno nekaj godrnjaje, je jezična Katra odšla iz bratove spalnice in v prvi sobi, ki je služila kot pisarna, naletela na Andreja Rudolfa, ki je stal pri pisalni mizi in se šefovi sestri s škodoželjno nesramnostjo smejal naproti.

Prešerna je minilo veselje do spanja... Ljudje so zveri! Zakaj napadajo mirnega, poštenega in vestnega uradnika, kakršen je Pajk? Še daleč jim je do človečanstva!

Vstal je in poklical:

»Andrej!«

Smoletov sin je pogledal v sobo.

»Dobro jutro, gospod doktor!«

»Dobro jutro! Ali si prepisal pesem?«

»Sem.«

Fant je prinesel popisan papir in ga izročil Prešernu.

»Zdravljica«

je čital Prešeren in prijel svinčnik, da popravi nekatere pisarjeve napake... Da, »Zdravljica«! Prišel je vendarle njen čas! Pošlje jo Bleiweisu za »Novice«. Zdaj sme peti:

V sovražnike 'z oblakov
Rodu naj naš'ga treši grom!

Ha! To je drugačen veter, kakor je bila cesarska sapica, ki je pred tremi leti zapihljala iz Veselove »Slovenije«! Koliko hrupa je bilo zaradi tiste pesmi, polne bobnečih fraz, katerih vsebina pa ni bila ne krop ne voda.

Zdravljica pa je jasna dovolj:

Otrók kar ima Sláva,
Vsi naj si v roke sežejo ...

Ta poziv vendar morajo razumeti!
Ampak tistega ne bodo razumeli:

Žive naj vsi naródi,
ki hrepene dočakat dan,
Da, koder sólnce hódi,
Prepir iz sveta bo pregnán ...

Človečanstvo!... Za to najvišjo idejo dozore le veliki duhovi. Mir med narodi. Bratstvo med vsemi ljudmi na zemlji? Nikjer več roke, ki bi se dvigala v nasilju? Nikjer meča, ki bi se hotel omadeževati s človeško krvjo?... O, kdaj? Sto, tisoč let? Kdaj?... Nikoli?

Prešeren je zganil polo z »Zdravljico« in pogledal mlademu prijateljevemu sinu v oči.

»Vidiš, fant, to je — moja oporoka,« je rekel tiho; a opazil je takoj, da ga mladeč ni razumel. S postavnim glasom je torej naročil: »Napravi ovitek, naslovi ga na doktorja Bleiweisa v Ljubljani in oddaj ga Florjanovemu hlapcu, ki se pelje predpoldnem v Ljubljano!«

Nato je odšel od doma. Šel je preko trga naravnost na stražnico. Skoraj vsa Narodna straža je bila tam zbrana. Vsi križem so kričali, ko je vstopil.

»Kaj je?« se je Prešeren obrnil k znancu, Viktorju Vestu, mlademu uradniku.

Vest je skomignil z rameni:

»Pravijo, da vržejo Pajka z glavarstva.«

»Ali so vsi ponoreli?

Prešeren je stopil h gruči, ki je najbolj kričala, in potegnil zdravnika Tomaža Pirca za rokav. Pirc se je ozrl.

»Doktor! Ravno prav si prišel. Z nami pojdeš na glavarstvo. Pajka odstavimo.«

»Zakaj, vendar? Kaj vam je Pajk storil?«

Pirc je dvignil ramena:

»Ljudski glas, božji glas... Pajka vsi sovražijo. Njegova stroga uradnost ga pokoplje.«

Prešernu se je zatresla spodnja ustna od razburjenosti.

»Ampak — ampak — Pajk je vendar pr—pravičen človek!« je zajecal. Nihče ga ni poslušal. Drug čez drugega so rjovel:

»Komisar naj odstopi!«

»Tako je. Odstopi naj!«

»Za Metternichom ga pošljimo!«

»Dol s Pajkom!«

V stražnici se je dvignil glušeč hrup. Že so se zunaj na cesti nabirali radovedneži. Nekdo je odprl vrata. Stražnica se je polnila.

»Na glavarstvo! Dol s Pajkom!«

»Ne bo nas več pritiskal!«

»Pojdimo!«

»Vsi na glavarstvo! Dol s komisarjem!«

Že so »gardisti« pomešani z drugimi meščani vdrli skozi vrata na trg.

Korle Florijan je pograbil prijatelja Prešerna pod pazduho.

»Pa pojdiva, doktor! Ta špas si morava ogledati.«

»Ne grem!« se je branil Prešeren, ves zmeden ob tolikšni neumnosti ljudstva.

Oni ga ni izpustil. Niti razumel ga ni v hrupu, ki ga je delala množica, valeča se naravnost proti glavarstvu.

Nekaj minut pozneje so z divjaškim kričanjem vdrli v komisarjevo sobo. Prešeren se je otresele Florijana in ostal zadaj. Sesedel se je na stol v kotu in si zakril obraz z rokami. Sram ga je bilo... sram... sram! Nad nedolžnega človeka se spravijo, nad pravičnega, vestnega uradnika, ki ni poznal drugega kakor svoje delo in svojo dolžnost! Zveri! Ali je to svoboda?

Poetu so pritekale solze po licih. Obrisal jih je z roko. Globoko sklonjen je čepel na stolu, ko je Pajk odhajal med kričečim in grozečim špalirjem.

Bedaki! Sami ne vedo, kaj bi s svojo »svobodo«. Niso še zreli za njo, niso je vredni!... Poetu je bilo neizmerno grenko v duši.

ING. LUPŠA FERDO:

V PRAŠUMAH NA MALAJSKEM POL-OTOKU

7. POGREB SEMANGA.

Ko sem nekega dne odšel v bližnjo sotesko, je v naselju umrl star Semang, ki je že nekaj časa bolehal. Še v moji odsotnosti so odnesli mrliča v džunglo, da ga pokopljejo. Vrnivši se v naselje, mi je Mat povedal o dogodku. S pomočjo daril sem nekega moža pridobil za to, da me je privedel v džunglo k pogrebcem. Bili so začudeni, ko sem stopil k njim in takoj sem zapazil, da jim moja navzočnost ni bila posebno po volji.

Dva moža sta z bambusovimi lopatami kopala zemljo, izmetavala sta jo z rokami. Nekaj korakov ob strani je ležal mrlič. Nekateri so stali okrog in nemo gledali, kako je delo napredovalo, ko so drugi trgali listje z drevja ali pri našali kamenje.

Ko je bila jama nekoliko več ko pol metra globoka, jo je čarovnik okadil z dišavami iz Sandollea in iz neke drevesne smole.

Dno jame so pogrebci postlali z listjem, kamor so položili mrliča z glavo proti zahodu. Vlili so mu nekaj vode v usta, da na onem svetu ne bi trpel žeje. K njemu so priložili pihalno cev in pšice, nekaj riža in korenja. Mrlič, ki so ga pokrili tudi z listjem, je imel roke ob strani stisnjene k telesu, glavo pa nagnjeno nekoliko na desno stran. Neposredno nad truplom so v stenah jame pritrdili iz bambusa spleteno pokrivalo. Za tem so zagrebli grob, ki so ga obložili še s kamenjem. Pri tem poslu so pomagali vsi navzoči. Meter nad grobom so naredili še streho iz vejevja in listja. V zemljo pa je čarovnik vtaknil palico, na katero je z ogljem namazal tajinstvene znake, da zveri ne bi izkopale mrliča. Nazadnje so na grob položili kokosovo lupino z vodo in jedili.

Ko je bilo delo opravljeno, je čarovnik s smešnimi kretnjami iz mrliča izgnal dušo in jo prosil, naj ne hodi nazaj in naj ne nadleguje ostalih: »Zapustil si nas. Odšel si na goro, ki jo vedno obseva sonce. Polagaš si cvetje v lase. Ostani tam, kjer ti je dobro, kjer je mnogo durijonov, mnogo riža, kokosovih orehov, korenja in medu. Ti živiš tam v zadovoljstvu, ko si moramo mi ostali iskati hrane. Glej, mi nismo več tvoji tovariši in bratje. Ne pošiljaj nam bolezni, da bi morali umreti kakor ti. Mi te ne bomo žalili, mi te bomo pustili v miru v tvojem novem svetu...« Tako približno je govoril čarovnik.

V tem se zrcali neka vera v boljše življenje po smrti. Duša se napoti v deželo zahajajočega sonca. Tam živi slično, kakor na zemlji, vendar tam ni bolezni, ne tigra, ki bi vznemirjal ljudi. Taka je vera teh divjakov.

Po pogrebu je bilo v taborišču glasno žalovanje, ki pa se je kmalu spremenilo v divje rajanje in veseljačenje s pojedino.

Dom siamskega poljedelca.

Po smrti Semangi mnogokrat opuste svoje taborišče in se preselijo vsaj preko najbližjega potoka, če ne na kako drugo oddaljeno mesto. Pri tem jih vodi misel, da bi jih duša umrlega ne našla. Če bi namreč duša na onem svetu ne hotela živeti sama, bi se vrnila po tistega, ki ga je imela v življenju najrajši.

8. UKRADEN OKOSTNJAK.

Ob potoku sem se vračal iz džungle, stikal sem za orhidejami, žuželkami in drugimi posebnostmi prirode. V potoku je divja mati kopala svojega otroka. Kaj lepa je bila ta slika. Čepela je v plitvi vodi in držala otroka za obe roki tako, da je bil primoran stati. S kokosovo lupino je zajemala vodo in ga polivala. Mladi kodrovec pa je nevoljno capljal in kričal. Potem ga je divja mati drgnila po celem telesu, kar mu je gotovo ugajalo, ker tedaj ni več kričal.

Vrtnivši se v taborišče, sem po Matu zvedel o grobišču v džungli, ki so ga slučajno omenjali divjaki. Tekom dneva sem potem enemu in drugemu prigoval, da mi ga pokaže, obljubil sem zato vsakovrstna darila. Toda vsak se je obotavljal in izgovarjal na ta ali drugi način. Končno se je vendar starejši mož ojunčil in me v družbi Mata povedel v džunglo, v katero divjaki niso mnogo hodili, ker je bila goščava izredno zapletena. Iz daljave mi je divji kodrovec tedaj pokazal drevo, pod katerim je bil grob. Vse prigovaljanje, da bi šel bliže, je ostalo brezuspešno.

Naslednji dan sem po daljšem iskanju v omenjeni džungli pod drevesom, ki mi ga je prejšnji dan pokazal divjak, sam izsledil grob. Spoznal sem ga po udrti zemlji in razpadli strehi nad grobom. Na eni strani je bila jama precej globoka in razdrapana. Poznali so se še kremplji neke živali, ki je odkopavala mrliča.

Z džungel-nožem in rokami sem zemljo odkopal le toliko, da sem se prepričal, da je v grobu še ležalo okostje. To je bila za mene iz znanstvenega vidika dragocena najdba. Kako se polastiti okostnjaka, da Semangi za to ne bi zvedeli? — Kosti, ki sem jih sedaj le nekoliko odkril, sem zopet previdno zakopal in se vrnil v taborišče.

Proti večeru sem se zamišljen sprehajal ob robu potoka. To sem storil mnogokrat, kadar sem bil brez posla. Toda divjim kodravcem je bilo tako moje početje vedno sumljivo. Od časa do časa sem videl koga, ki me je opazoval skozi vejevje. Vsa moja dejanja so jim bila vedno večja zagonetka. Kaj li namerava ta čudni belokožec, so si morda mislili! To so še nekaterikrat hoteli zvedeti od Mata.

Zopet je minil dan. Žene in dekleta so odšla v prašumo po korenje in zelenjavo. Nekateri moški so bili na lovu, drugi so ležali v taborišču po svojih ležiščih. Moji ljudje pa so se kratkočasili ob potoku. Ko sem mislil, da me nikdo ne opazuje, sem odšel v džunglo, opremljen z džungel-nožem, primerno vrečo in papirjem iz rastlinske zbirke. Dobro sem si zapomnil drevo, kjer je bilo grobišče. V džungli je tedaj vladala tihota, noben list se ni ganil. Le velika rinoceros-ptica je z močnim šumom odletela z drevesa nekam v daljavo. Nato so se slišale le moje stopinje.

Stal sem pred grobiščem. Še enkrat sem pogledal okrog sebe, če ni morda kak divjak v moji bližini. Pričel sem z odkopavanjem. Z džungel-nožem sem razkopal zemljo, z rokami pa jo pometal iz jame. Odstranil sem bam-

busovo pokrivalo, lep okostnjak divjaka je ležal razkrit pred mano. Previdno sem zbral kosti, jih zaznamoval s številkami in zamotal v papir. Jamo pa sem zopet zasul. Na samotnem kraju sem v potoku kosti še opral, potem na pesku posušil in spravil nazaj v vrečo, da jih nikdo ne bi opazil. To je bila dragocena pridobitev za poznejše proučevanje.

Naslednje jutro sem se z Noi Seugom odpravil na lov v bližnjo okolico. Ko sva prišla nazaj, me je iznenadilo, da v taborišču ni bilo nobenega Semanga. Nosači so mi pripovedovali, da so najprej odšle žene z otroki in dekleta, kakor da so šle po korenje. Potem so v manjših skupinah za njimi odšli tudi moški; vsak je seboj vzel svoje malenkosti. Medtem ko so se moji ljudje v potoku kopali, so taborišče zapustili še tudi zadnji kodravec. Tako smo nazadnje ostali sami. Kaj je bilo vzrok temu nepričakovanemu pobegu celega naselja? Ni dvoma, da se je to zgodilo zaradi izkopanega okostnjaka. Iz strahu pred osveto umrlega tovariša, so zapustili svoje taborišče, moje tovarše in mene. Najbrž me je nekdo nekje iz zatišja pri delu opazoval.

Kaj sedaj?

Vrniti se z majhnim uspehom nazaj v Petani ali pa iskati v prašumi novih naselj. Moj prevajalec Mat je bil v zadregi, ko sem ga vprašal po možnostih novih stikov s čudnimi Semangi. Nosači so postali nevoljni in so se hoteli kar vrniti. Bal sem se, da me končno še tudi ti neopaženo zapuste. Nazadnje sem bil primoran zagroziti vsem z najstrožjo kaznijo za vsak poskus pobeга. Nai Seng pa je dobil strogo povelje, da nadzoruje vsa nadaljnja njihova početja. Tako je postal moj položaj res kočljiv. Uvidel sem, da je bilo mogoče priti do nadaljnjih uspehov le z odločnim nastopom. Vsakovrstne misli so mi rojile po glavi. So li ti pritlikavi črnci maščevalni? Kdo bi jim mogel tudi zameriti, saj so vendar divjaki! Priznam, da mi ni bilo vseeno, kajti vsak trenotek bi me lahko iz gostega rastlinskega zatišja zadela zastrupljena pšica iz pihalne cevi.

Po kratkem posvetovanju z Nai Sengom sem se odločil za nadaljevanje odprave. Najbolje bi bilo, da bi takoj odrinili, kar pa ni bilo mogoče, ker se je začelo mračiti. Dogovorila sva se, da bova tokrat sama stražila taborišče, in sicer v prvi polovici noči Nai Seng, v drugi pa jaz. Nosači so postali nezanesljivi. Ni pa bilo tudi izključeno, da bi me končno zapustil še Mat, če bi prvi pobegnili.

Lepa tropična noč se je razprostrla nad našim taboriščem. Nobena megla ni kalila čistosti nebeškega svoda. Sem iz prašume je lahka sapica donášala prijeten vonj divjega rastlinstva in hladila ozračje. V kaj čudnih obrisih so se mi dozdevali velikani drevja. Kakor dolge žugajoče roke porednih duhov so segale veje v nočno ozračje. Temne sence so kakor strašilo padale na naše taborišče in nižje rastlinstvo okolice, ko je srebrno blede mesec jadral po nebeškem svodu nad prašumo.

Vlegel sem se na trdo bambusovo ležišče, toda zaspal nisem, kljub temu, da sem se lahko zanesel na Nai Senga, ki je bil moj že večletni zvesti spremljevalec. Noč je bila dolga. Občutki nesigurnosti so se mi nenehno vrinili v srce. To ni čudno! Ostali smo osamljeni v velikanski prašumi, v domovini divjakov. To na mojih pohodih v Zadnji Indiji ni bilo prvikrat. In vendar je tudi ta noč potekla kakor vse druge v malajski prašumi.

(Dalje.)

Tisk je sila! Tudi mladinski. Skrbite za svoj tisk!

MIRAN JARC:

T O N E S E L I Š K A R

Prvič sem ga zagledal neki večer v Narodni kavarni, to je bilo tiste čase, ko je kavarna stala še nasproti univerze, to je bilo tiste čase, ko je človek iskal harmonije sveta in sebe v samem sebi, opajajoč se z melodijami verzov, ki so bili pritajeni in zamolkli kot akordi Debussyjeve muzike, hkrati pa skrivnostni in magični kakor oči daljnodavnih verskih zamaknjencev. In zlasti meni je bil takrat Seliškar s svojo socialno pesmijo (Trbovlje!) več kot literarni dogodek, bil je doživetje, pomembno zlasti zaradi tega, ker sem čutil v Seliškarju v vsem kakršen je nasprotni pol svoje duševnosti.

T O N E S E L I Š K A R.

In čudo: ta pesnik človeškega gorja, ta klicar prebujenja in sonca, ta redkobesedni, skoraj zakrknjeni, nezaupljivi samotar med nami, takratnimi filozofskimi zankarji je našel kmalu stik z menoj, čeprav sva se razlikovala idejno in glede na estetske nazore. In vendar — morda mi je postal osebno drag morda ravno zaradi preprostosti in enovitosti njegove narave, tolikanj drugačne od moje.

In kadarkoli sem ga poslej našel in videl, bodisi v kavarni, bodisi v njegovem domu sredi družine, za vedno mi je ostal v spominu prvotni vtisk: človeka-pesnika, ki se ne čuti doma v domu, kakor si ga napravi meščan, marveč na poti, na vlaku, ki ga vozi po sajastih pokrajinah, mimo pečinastih, mrkih sten, tam kje mimo Hrastnika, Trbovelj, Zidanega mosta, med ljudmi, ki jih je nagnal skupaj veter od vseh strani, in ki so kakor brez domov, zamračeni, zakrknjeni, večno na poti do izhoda v sonce.

In tako ni čudno, če sem se s pesnikom Trbovelj pogovoril mnogo mnogo, tudi o najtišjih osebnih stvareh na »tujem«, v Mariboru, kamor je naju zanesla skupna »literarna dolžnost« recitiranja. In v tisti mariborski noči se je tudi izoblikoval razgovor z njim, ki ga tu priobčujem.

I. Kdaj si pričel pisati? Prvi povod, da si zaželel odložiti na papir bodisi svoje čustvo ali spoznanje ali opazovanje?

Če se prav spominjam, je bila moja prva pesem nekakšna uporniška zbadljivka nekemu profesorju, ki se je silno navduševal za vse avstrijske zmage v početku svetovne vojne. To je bilo l. 1914. Prav ta vojna pa mi je sprožila živo strast dati duška ogorčenju temu nesmiselnemu svetovnemu klanju. Nastala je obsežna zbirka strastnih pesmi zoper nasilje in vojno. Kakor vidiš, se je sprožilo v meni prav v najstrahotnejših letih naše generacije ono prenapeto vklenjeno stanje sužnja in kot štirinajstleten dijak sem v tajni protivavstrijski organizaciji s pesmijo obračunaval z vsem tistim, kar je zaklepalo

duha po sproščenosti. Pozabil sem samega sebe, zase nisem imel časa, vse preveč je bilo gorja okoli mene, da bi utegnil misliti na svojo osebno srečo. Zato v moji mladosti ni nobenih ljubavnih pesmi in o svetobolju.

II. Tvoj dom. Tvoj milje. Vpliv tvojega očeta in matere. Tvoje mladostne igre in zabave. Vpliv šole?

Rodil sem se aprila meseca l. 1900, v hiši ob Tržaški cesti v Ljubljani prav nasproti tobačne tovarne. O svoji otroški dobi lahko rečem, da je bila izredno lepa in pristrčna. Številna družina nas je bila. Sedem otrok. Bil sem najmlajši in zato so me vsi razvajali. Mati je bila prebolehnna in prezaposlena, da bi se mi posvečala, zato me je vzgajala starejša sestra, ki sem se je oklenil z vso ljubeznijo. Mati je bila tako silno vzraščena v delo in skrbi, da se ni utegnila pečati z otroci. Njen duh je bil povezan z zemljo in niti mesto je ni moglo odtrgati od nje. Oče pa je bil svobodnjaški duh, ki je od pastirja preko vseh težav majhnega človeka končno le stopil na parni stroj in je bil strojevodja. Oče me je ljubil tako goreče in toliko vsega dobrega mi je nudil, da je zrasel v mojem srcu v neko nadnaravno pojavo, v nekak simbol dobrote, ljubezni, poštenja in zvestobe. Nad vse je bil navezan na knjige. Stalno je prebiral zvezke »Ljubljanskega zvona« in »Slovana«, imel je vsega Jurčiča, Kersnika, Tavčarja, sleherno novo slovensko knjigo je kupil in kadar je tako sedel po delu pri knjigi, se mi je zdel kakor nadčlovek, ki ga ne bom nikdar dosegel. Včasih me je vzel s seboj v kurilnico in ogromna lokomotiva je stala pred njim kakor njegov zvesti drug. Mnogo mi je pripovedoval o svoji lepi mladosti, o svojih letih, ko je kot popotni pomočnik hodil po širnem svetu, pripovedoval mi je, kako je moral kovati v železje nesrečneže, ki so bili obsojeni v trdnjavsko ječo, pripovedoval mi je o vseh krivicah, ki jih je kot zaveden Slovenec prenašal v avstrijski državni službi. Ne šola ne okolica ne nihče drugi mi ni dal tako bogate mladosti kot oče.

III. Moje čtivo. Moji prijatelji in znanci.

In tako sem pod očetovim vplivom že v osnovni šoli prečital vsega Jurčiča, Kersnika, Erjavca, poskušal sem čitati Prešerna, Stritarja, Gregorčiča in ko mi je nekoč pokazal oče na Rožniku Cankarja, ki ga je spoštljivo pozdravil, sem se hrabro lotil njegove knjige »Za križem«, čeprav je takrat še nisem razumel.

Prijatelji so mi bili vsi fantje s Tržaške ceste. Dobro smo se razumeli in uganjali smo vse, kar mora mladost pregnati; lepe, dobre, pa tudi grde stvari! Eh, mladost je živa in pristrčna! Igrajo se le odrasli — otroci pa se tako uživajo v igro, da je igra za njih prav za prav resno delo.

IV. Kdaj se je izoblikoval tvoj sedanji svetovni nazor? V čem vidiš rešitev človeštva oz. bodoče družbe? Ali v civilizaciji, ali pa v notranji preroditvi posameznika, potem ko je že vsa družba osnovana na skupni podlagi?

Morda ti bo že iz prvega odgovora vse jasno. Kot začetnik v svoji službi sem prišel v Trbovlje. Prav takrat se je pričelo prvo ljudsko štetje v Jugoslaviji. Kot komisarja so me dodelili v najbolj zapuščen in ubožen del Trboveljskega revirja. Tu so se mi oči odprle. Tu je zazijalo vame vse ono, kar je najbolj strašnega na svetu: revščina, trpljenje, krivica in ponižanje. Tu sem spoznal človeka, ki so mu užigali na čelo pečat modernega sužnja. Ob tem spoznanju se je ves moj mladostni pogled na vse življenje prosnoval, zadobil je temelj vsega mojega bodočega dela. Poveljujem delo! Delo nad vse! Tu pa sem spoznal, da je dandanes delo še vedno le trpljenje in da je človek še vedno hlapec, suženj tega dela. Že v tej trditvi vidiš lahko moj pogled v rešitev človeške družbe. Dokler ne bo človek osvobojen trpljenja, bede in lakote

ter nezaposlenosti, se tudi sam v sebi ne bo mogel preroditi. Saj nima časa, nima niti sredstev, ne veselja, ne volje! Predstavlja si rudarja, ki pride zgaran in umazan iz jame. Njegov zaslužek je tako majhen, da si ne more privoščiti niti obilnega obeda, njegovi otroci so lačni, strgani, njegovo stanovanje vlažno, temno... Ali more imeti tak človek veselje do lepe knjige, ali more iti na koncert ali pa na umetnostno razstavo, ali more iti v gledališče ali pa na izlet v planine —? Brez vsega tega pa si preporoda posameznika ne morem misliti. Torej človeku dela pošteno in pravično odmerjenega in pošteno plačanega — pa tudi človeku časa in sredstva za veselje, počitek, pouk in zabavo!

V. Kako je tvoj odnos do slovenstva, do slovenskega jezika kot takega?

Prav takšen, kakor so mislili, govorili in pisali Prešeren, Levstik, Cankar in vsi, ki pišejo z zavestjo, da pišejo slovensko besedo. Slovenski narod in slovenski jezik sta nedeljiva. Ali si moreš predstavljati naroda brez lastnega jezika? Jaz ne! Naša mladina bo popravila, kar so stari prezrli in zamudili!

VI. Kateri pisatelji so ti najljubši in po tvojem mnenju najvažnejši oziroma najpriporočljivejši? Kako gledaš na svetovno literaturo, kako na slovensko od prej in danes?

Dolga vrsta jih je. Naših ne bom omenjal, ker nočem zamere, saj veš, kako smo ljudje te sorte občutljivi! Od umrlih sem cenil predvsem Ketteja, Murna, Aškerc, Cankarja in Srečka Kosovela. Od tujih so mi najbolj pri sreč Rusi: Puškin, Gogol, Dostojevski, Tolstoj — najbolj pa Maksim Gorki potem pa Švedi in Norvežani.

Rad pa čitam in priporočam vse one pisatelje, ki stoje na tleh in v sredi svojega ljudstva. Pisatelj, ki nam z oblakov govore o stvarih, ki jih živa duša ne razume, ne trpim. Kajti le tisti pisatelj bo osvojil človeka, ki mu bo stal blizu. Zato trdno verujem v literaturo vsega sveta, da bo mnogo pripomogla k rešitvi človeške družbe, kajti umetnost ni le nagon po kakršnemkoli izražanju, prava in resnična umetnost je vedno ozko povezana na vsa dogajanja časa in človeštva in mora stati sredi borbe, ki jo bije človeštvo za svojo boljšo, srečnejšo in pravičnejšo bodočnost. In takih pisateljev je vedno več, tako pri nas kakor povsod!

VII. Kakšne načrte imaš za bodočnost? Kdaj pišeš in kako?

Pišem vedno le zvečer, ponoči. Ko se mesto umiri, ko utihne po ulicah topot dela in življenja, ko se umiri naša velika stanovanjska kasarna, se mi prične dramiti duh. Oživljam šele in vse, o čemur pišem, stoji živo okoli mene. Včasih sem kmalu utrujen, včasih ostanem vendar do jutra. Kadar delam, sem najbolj srečen in zadovoljen. Včasih pa me popade tudi lenoba. Morda to niti lenoba ni, ampak neke vrste vmesna doba od končanega dela do prihodnjega. Takrat sem nemiren in spet se znajdem šele tedaj, ko imam papir pred seboj. Nikdar se ne silim delati. Silo k delu mi mora vedno sprožiti notranji nagon, kateremu se potem slepo prepustim.

Načrti? Teh se nikoli ne zmanjka. Za veliko noč izide moja pesniška zbirka »Pesmi pričakovanja«, v delu pa imam zbirko novel »Izgubljeni svetovi«. Nov, obešen mladinski roman se mi plete v mislih. No, kmalu bo pomlad. Obnovljeno življenje, nove nade! Življenje je grdo, težko, pa tudi lepo. Le boriti se mora človek. In zato ti zaupam — da silno rad živim!

* * *

Pozna je bila že noč, ko sva se razšla. Skoro brez slovesa. Kajti, kakor da se je zbal, zasramoval svoje tople, tihe, osebne besede, ki je ne bi smel razodeti on, grčasti pevec občestva.

OST:

TINE VÉ, KAJ SE SPODOBI . . .

II.

O počitnicah, pa naj bodo te božične ali velikonočne, pošljejo Tineta s sestrice Minko v Ljubljano k stricu in teti. To je brez dvoma zelo imenitna zadeva in tedaj, tako nekako od Miklavža dalje vihata Tine in Minka v šoli nos, češ: kaj boste vi, kmečke butare, midva pojdeva pa v mesto. To vihanje nosu gotovo ni lepa čednost, ampak zameriti ji ne smemo, saj nikomur ne prizadene zla in izvira samo iz neučakanosti in veselja. —

To veselje prične dobivati zaresne oblike prvič na kolodvoru. Na kolodvoru na Rakeku. Kakšna slast, peljati se z vlakom. Kako to sopiha, kako jo reže, brzojavni drogovi skakljajo in pokrajina se izpreminja vsak trenotek. V vlaku sede potniki, ali kot jim pravimo pasažirji. Bero časopise in kade cigare. Tine in Minka sedeta v oddelek, odložita prtljago, kovčeg in nahrbtnik z jabolki za teto. — Če greš v goste, ponesi s seboj darilce — dober vtis boš napravil. In jabolka z dežele so okusnejša od onih, ki jih prodajajo v mestu. To je stara resnica. Vselej imajo pri sosedu boljši kruh, kot je domači, pa če je iz samega ovsa. — Tako je. Zato naredi jabolka vselej svoj učinek. — V vlaku ne stopaj ljudem po nogah, pa tudi drenjaj se ne in ne sili k oknu, ako so vsi prostori zasedeni. Tineta mika pri Borovnici, da bi si ogledal imenitni most, ki mu pravijo viadukt. On sam sedi nasproti Minke, od tam se vidi slabo skozi okno. Pa vstane in stopi bliže, se narahlo pokloni in reče: »Oprostite, ali mi dovolite gospodje, da pogledam malo skozi okno. Me tako zanima.« Prepričani smo lahko, da nihče ne bo odrekel taki prošnji. Ako se pa zgodi, da oni ljudje, pa naj bodo moški ali ženske, gospodje ali dame, ne razumejo slovenski, potem je zadeva bolj zašpičena. Pa tudi v takem slučaju bi jo Tine izvozil — saj je dal gospod Bog človeku roke, oči in lice za to, da z njimi izražajo svoje želje. Ne samo jezik je zgovoren, tudi izraz lica pove mnogo in kretnja roke prav tako.

A ne samo to! So še druge možnosti, seveda. Recimo, vprašamo lahko sprevodnika in on posreduje za nas. Sprevodnik je sploh dragocena pridobitev. On ti pové vse, koliko časa se boš vozil, kdaj prideš v mesto, če v mestu nimaš znancev, ti dá dobre nasvete, kje lahko dobro in poceni stanuješ in obeduješ. Sprevodnik pregleduje vozne listke. Vozni listek je dragocena stvar in shrani jo vselej dobro. — Prtljago, kovčege, zavoje, košare postavi na police takó, da ne popadajo, ko se vlak premakne, sopotnikom na glave. Taka košara utegne biti zelo nevšečna zadeva, posebno če je teta Cilka naložila vanjo za mestne sorodnike tucat jaje in zelenko domače slivovke...

* * *

No prav! Pa smo prišli takole z vlakom ali avtobusom lepo v Ljubljano. Spodobno opravi Tine srečanje s stricem in s teto, sestrične in bratrance obdari in vse je v redu in lepo. Potem pravi stric: »Zdajle, zalega, se pojdete sprehajati — ob sedmih je večerja — ob osmih bomo vsi sedeli v gledališču!« To je veselje! Prvič gledališče, to pa res ni kar tako!

* * *

Saj ni, da bi pravil kako je v gledališču. To se ne da popisati in povedati kar tako z besedo. Ampak gotove stvari, ki so v zvezi z obiskom gledališča, o tistih se pa le pogovorimo.

Pred vsem, v gledališče hodi točno ob uri, ki je napovedana. S prepoznam

prihajanjem motiš potek igre in pa ostale gledalce. — Moker plašč, dežnik, klobuk odloži v garderobi. — Ne govori preglasno v odmorih in ne vzbujaj pozornosti. Jasno je, da prideš v gledališče čedno oblečen, z očiščenimi črevlji in nohti in opranimi uhlji. — Ako imaš sedež, in sede v isti vrsti že drugi ljudje, ki morajo vstati ob tvojem prihodu radi tebe — potem greš mimo njih z licem obrnjenim proti njim — ne pa z zadnjo platjo.

Bonbončkov ne grizi na glas med predstavo, a med odmorom ne jej kranjske klobasice. Ako si med odmorom na hodniku zavžil pomarančo — ne meči olupkov po tleh — je nevarno. — In potem — saj je še tisoč dobrih nasvetov. Če ti ugaja, se smej, a smej se na pravih mestih — pazi, da te ne bodo imeli za butca. Ko pade zastor, lahko ploskaš ... pomisli, da se je igralec trudil z vsem svojim znanjem in svojo dušo tudi za tebe, da je gledališka umetnost nekaj prekrasnega. — Ob zaključku predstave se ne prerivaj, ne boksaj okrog sebe, da prideš prej do plašča. Dokazano je, da se največje gledališče izprazni tekom osmih minut. — Zakaj torej drenjanje! —

* * *

Vse to — kar spozna Tine ob priliki svojega prvega obiska v gledališču — vse to uporablja tudi tedaj, ko ga povedo v kino in v koncert. Ako je prehlajen, ima nahod, kiha in kašlja — potem ne gre k takim prireditvam — saj bi bil samo v napoto sebi in drugim. —

Da, da obzirnost in zavest, da je umetnost, umetniška predvajanja last vseh onih, ki so se udeležili prireditve — to je pglavitna stvar, ki jo moramo vedeti in ceniti. Saj Tineta bi tudi motil rovtar, ki bi poleg njega grizel bonbone, kašljal in smrkal.

Tako je Tine prestopil prvič prag gledališča in pridobil izkušenj mnogo.

100 LETNICA SMRTI PESNIKA PUŠKINA

Po vsem svetu so proslavili pred dobrim mesecem kulturni narodi 100letnico smrti največjega ruskega pesnika Puškin a. Kar so nam Prešeren, Vuk, Gaj — to je Rusom Puškin. Tudi današnja Rusija se zaveda velikega duhovnega pomena svojega sina, zato je razširila ob njegovi stoletnici, dne 19. I. 1937, med ruski narod milijone ponatisov njegovih del, med katerimi dosejata »Evgenij Onegin« ter »Boris Gudunov« višek ustvarjanja.

Aleksander Sergejevič Puškin se je rodil l. 1797. Vzgaiali so ga v Carskem selu, kjer se je mnogo zanimal predvsem za zgodovino in za klasične jezike. S 15 leti je obrnil nase pozornost z literarnim delom, kjer opisuje spomine na to svojo dobo v Carskem selu. Navdušil se je pozneje posebno za angleškega pesnika svobode, Byrona. Tako so kmalu postale njegove

pesmi in njegovi govori polni tega duha, ki pa v tedanji Rusiji in za tedanje razmere ni bil dobrodošel. Premeščen je bil zato na jug iz prestolnice. To je

nanj vplivalo odločilno, zakaj bilo mu je, kakor da je prišel iz velemesta na deželo, kljub temu, da je bival tudi dalj časa v Odesi. Spoznal je rusko ljudstvo, njegove običaje, njegovo mehko in pravo slovansko dušo ter njegovo poezijo. Iz tega vpliva je nastalo delo »Ruslan in Ljudmila«. Končno ga je car poklical spet nazaj v prestolnico, kjer je začel obširno in temeljito zasnovano delo o Petru Velikem. Ni pa dela izvršil, ker je postal žrtev dvoboja, v katerem je francoski salonski gizdalin in spletkar prekinil življenje ruskemu duhovnemu velikanu prav tedaj, ko je bil na višku svojega ustvarjanja in ko je prehajal iz literarne romantike v proroka demokracije in Slovanstva.

VIKTOR PIRNAT:

VELIKONOČNI ZAJČEK

Srebrni nočni brodnik mesec je z večno menjavo svojega bledega lica v vseh časih zaposloval domišljijo zemeljskih prebivalcev. Človek je občudoval njegovo rastočo moč, silo njegovega bleska in neizogibno njegovo propadanje.

Vzhajajoče sonce pogoltne lunin zadnji kratec, v sončni luči se stopi in iz nje spet vstaja kot ptič feniks v novo rast in moč, ki pa je že zapisana propasti.

Vse na svetu je minljivo — luna je čudovita izjema. »Sad, ki nastane in raste sam iz sebe«, pravi neka babilonska hvalnica na večnega nebesnega popotnika. Zato so gledali od nekdaj vsi narodi sveta v njem nosilca rasti, delilca vlage in hladu, prisposodbo novega življenja. Z njim v zvezi je nastalo vse polno bajk in vraž, ki so se vzdržale do današnjih časov in bodo tudi poznim rodovom še v krvi.

Ob rastočem mesecu si marsikje še strižejo nohte in lase, strižejo tudi ovce ali izročajo zemlji seme; ob pojemajočem mesecu si odpravljajo kurja očesa in bradavice. Ob polni luni ponese indijanska mati svoje novorojeno dete na plan, pomoli ga proti njej in trikrat zakliče: »Rasti, rasti, rasti! Glej, to je tvoj mesec!«

In kaj različni narodi na luni vse vidijo! Kaj iz njenih lis vse tolmačijo!

Ti gledajo kovača, kako nabija po nakovalu, oni moža in ženo. Zakonski drug se pokaže pred polnočjo, njegova boljša polovica po polnoči. Tretjim se kaže bradat starec z ljubko mladenko, četrtem dva otroka. Severoevropski narodi občudujejo na luni dva dečka, ki na kolu nosita vedro. Sta to Hjuke in Bil, ki ju je Mani, lunin vodnik, dvignil k sebi, ko sta z vodnjaka nesla vodo. Pri tem oprasku ju opazujejo še dandanes. Ponekod pa vidijo le enega otroka z vedrom, drugod zopet moža, ki nosi vodo.

Luna poskrbi na zemlji tudi za močo. Ob jasnih nočeh je v hladnih jutranjih urah rosa in žal tudi slana posebno obilna. Da vsled pomanjkanja varujočih oblakov toplota osobito močno izžareva in se zemlja zelo shladi, tega priprosto ljudstvo včasih ne ve. Zanja je mrzli blede mesec orosil in ohladil žejno in prepečeno zemljo, ki je okrepljena zopet zadihala v novo življenje.

„Zajec“ na luni.

Tudi žabo najdejo nekateri na luni. Je to žival silne rodovitnosti, saj v tisočih poskrbi za naraščaj in vodo ljubi nad vse.

Poleg vseh navedenih pa moremo z malo domišljije opaziti na luni tudi zajčka. Dobro je viden ob polni luni, najbolj ljubko sliko pa nudi njen prvi krajec teden do deset dni po končanem mlaju. Tedaj stoji mesec ob sončnem zahodu visoko na južnem nebu. Zajček se je zapodil desno navzdol proti zapadnemu obzorju, od koder ga vabijo poslednji sončni žarki. (Slika!)

Kako pa je zajček prišel na luno in kdaj?

To je bilo v onih davnih časih, ko je Buddha v zajči podobi prihajal na zemljo. Sakka, najvišji bog onega veka, je v spomin na to lastnoročno naslikal na luno podobo zajca. Tako trdi poltretje tisočletje stara budhistična pravljica, ki temelji na pradavnih ljudskih izročilih.

Sanskrit, prajezik, naziva nočno ozvezdje kratko »shashin«, to je »oni z zajcem«.

Da je zajec že dolgo na luni, dokazuje tudi basen v indijski Pančatatri, ki pripoveduje, kako so se zajci nekoč rešili tolpe po njihovih naseljih divjajočih slonov. Zajci so zagrozili, da bo njihov kralj uničil vse slonje ljudstvo, ako se nujno ne umakne z njihovega ozemlja. Naj zvečer le pogledajo v ribnik, kralj je že pripravljen, da uresniči grožnjo. In res so sloni zvečer zagledali na vodni površini lunin odsev in na njem zajčjega kralja. Takoj so pobrali svoja kopita.

Pa ne samo naslikan, tudi živ zajec je na luni. Kitajska pravljica to lepo opisuje:

Na blede luni stoji mogočen grad iz samih ledenih kristalov. »Prostrane dvorane sinjega mraza« mu je ime in v njem prebiva prekrasna vila Mesečina.

Nekdaj je bila vila žena strelca vseh strelcev v deželi sonca. Njen mož pa je na svojem iskrem vrancu, hitrejšem od podnebnih vetrov, odnesel kraljici-materi ob Jaspiskem jezeru zel nesmrtnosti. In radovedna žena je zel skrivaj pokusila. Komaj pa je to storila, jo je skrivnostna moč potegnila skozi oblake na luno, kjer se je zatekla v kristalni grad.

Pa se je neke jesenske noči zahotelo cesarju iz rodu Tang, da bi obiskal vilo Mesečino. Dvorni čarovnik je vrgel v zrak bambusovo palico, ki je postala most in po njem sta nočna potnika dospela na luno. Čim sta stopila na njeno srebrno površje, sta naletela na čudno drevo, ki je tako bujno košatilo svoje veje, da bi bilo že davno zatemnilo vso luno, ako bi ji od časa do časa ne obsekali vej. Poleg drevesa je stal možnar iz belega mramorja. Ob njem se je sukal zajec iz jaspisa. Drobil je v možnarju želišča in pripravljal iz njih vsezdramilno življenjsko pijačo...

Baš zajec pripravlja pijačo življenja in nihče drugi! Zajec, čigar rodovitnost je prešla v pregovor, zajec, prispodoba rasti, rastoče moči! Čudno, kaj ne? Niti najmanj! Velika življenjska modrost je skrita v teh starih pravljičah kot tudi v lepem običaju velikonočnega zajčka, ki nas je vse v detinskih letih osrečeval.

Velika noč je edini cerkveni praznik, ki se od davnaj ravna po luni. Njen čas zavisi od tega, kdaj je ob začetku ali po začetku pomladi prva polna luna. Zato imamo velikonočne praznike včasih zelo zgodaj, drugič spet kasno pomladi, vendar pa vedno v neposredni ubranosti z naravnim utripanjem prirode in vstajenjem leta.

Pomladansko enakonočje. Čas prerojene narave.

Premagana je tema, zmagala je luč, poraja se novo življenje.

Vstajenje.

Davni rodovi so zrlí v prvi pomladanski polni luni predstavnico čudeža vstajenja in v njem se razodevajoče moči večnega življenja, življenjske večnosti.

In se pojavi baš v tem času velikonočni zajček s svojim tajinstvenim početjem, s svojimi čudovitimi darovi.

Običaj velikonočnega zajčka sega v najstarejšo dobo človeškega duševnega življenja na zemlji.

Razumljiva je njegova živa prisposoba: Naravne moči rodovitnosti in rasti so skozi dolgo zimo tičale skrite v zemeljskih globinah. S prihodom pomladi jih je treba dvigniti iz njihovega skrivališča zopet kvišku k svetlobi...

Zato ni slučaj, da je praznik pomladanske polne lune istočasno praznik mladine, ki ji velikonočni zajček skriva pisana jajčka.

JOŽA ŽUPANČIČ:

RAZKRINKANI „ROBINZON“

Stavim glavo, da ni menda na vsem svetu človeka, tudi med ženskim spolom, ki bi vsaj do svojega dvajsetega življenjskega leta ne prečital »Robinzona«. Ko sem hodil v šolo jaz, smo se prav tako pulili za knjigo, kakor dela zdaj sodobna mladina. Te dni je bila pri nas na počitnicah mala mestjanka Jelka, ki se je prišla krepit na podeželski zrak. Deklič je prinesel s seboj tudi Robinzona. Pa mestne učenjakinje niso pritegnili nase niti sonce, niti brezsnežna trata, niti telohi, niti izlet, dokler ni prelistala »Robinzona«, ki ga je prinesla s seboj...

No, potem sem ga vzel v roke še jaz in sem spet obujal prijetne spomine na nenavadna desetletja, ko sem doživljal čudne storije z nesrečnim Robinzonom, ki si je zgradil nov dom v daljnji samoti...

Slovenci slavimo letos stoletnico prve domače ljudske povesti, »Sreča v nesreči«, ki jo je napisal višnjegorski župnik Cigler. »Robinzona« pa je napisal Anglež Danijel Defoe (izg.: Difou) že več kot pred 200 leti. Kako grabežljivo so posegali čitalci po »Robinzonu«, naj govore kar datumi. Defoejev prvi izvod je zagledal beli dan 25. aprila 1719. V dobrih treh tednih so knjigo razgrabili. Že 12. maja istega leta je izšla iz tiskarne druga izdaja, ki pa tudi ni nasitila vseh radovednežev, kajti je bil potreben še tretji natis, ki je izšel že 6. junija 1719.

Seveda so imeli tiskarski stroji nato še vsa leta posla z »Robinzonom«; knjigo so prestavili nato v vse kulturne jezike in tudi slovenski »Robinzon« je bil večkrat natisnjen. Po večini se drže vse prestave izvirnika, vendar so »Robinzona« mnogi prikrojili za domače prilike in razmere. Tudi Slovenci imamo slovenskega Robinzona: Marka Senjanina, ki ga je priredil za našo mladino Jan Baukart, izšel pa je v Učiteljski tiskarni leta 1920. Prejšnje originalne prevode je izdajala Mohorjeva družba.

Prvi izvod »Robinzona« je izšel v času, ko so se močnejši narodi pričeli boriti za kolonije. Kolonijalno vprašanje je tedaj zanimalo vsakogar, zato je bil »Robinzon« dobrodošlo čtivo, ki je popisoval pokrajine, življenje in življenjske borbe v daljnjih izvenevropskih deželah. Knjiga, ki je nudila obilo užitka in pouka najširšim množicam čitateljev, je prišla zdaj po dveh stoletjih pod drobnogledu učenih mož in ti so nam odkrili mnoge netočnosti v

Robinzonu. Našega prijetnega Robinzona so nam razkrinkali in na podlagi izsledkov so dognali, da Robinzon sploh nikoli ni živel na samotnem otoku ob reki Orinoku. Da, učeni moške so šli celo tako daleč, da so dognali celo to, da Robinzon sploh ni bil — Robinzon.

Ubogi, razkrinkani, dobri Robinzon!...

Pisatelj Danijel Defoe je bil spreten mož, dober pripovedovalec, najbrže pa slab poslušalec in še slabši zemljepisec. Slišal je zanimivo storijo o izgubljenem pomorščaku, pa jo je brž prikrojil v povest, ki mu je nosila takrat bogate honorarje, velikansko slavo, no, zdaj, po dolгих 200 letih pa mu trosijo na glavo — pepel sramote. Edino dobro je to, da je mož že dolgo pod rušo in ne ve, kako sramoto mu je prinesel dvajseti vek.

Ko je stopil Robinzon na svoje novo domovališče ob Orinoku, je našel tam že koze, vinsko trto, sladkorni trs in še druge dobrote. Tako piše Defoe, ki zatrjuje, da je bil Robinzon prvi Evropejec na daljnem otoku. Pred dvesto leti niso vedeli, da ne gre klatiti takih bajk. Le kdo naj bi zanesel v skriti del sveta koze, ki jim je za domovino Srednja Azija, pa vinsko trto, ki je takrat rodila le okrog Sredozemskega morja (in seveda tudi pri nas). Sladkorni trs pa je rasel tedaj le v Indiji. Kraji nove Robinzonove domačije, kakor jih navaja angleški pisatelj, so močvirni, polni bolezenskih kali in zdaj se čudijo vsi zdravniki, kako je mogel Robinzon preživeti na otoku, kjer razsaja malarija polnih 28 let, ko bi v resnici ne mogel zdržati niti — 28 dni. Saj ni imel s seboj niti kinina, edinega sredstva proti boleznim v močvirnih krajih. Defoe se je pač zanašal, da ne bo nihče podrobneje brskal v njegovem romanu, zato je naklatil vanj take nemogočnosti.

Zdaj pa slede še hujše ugotovitve. Robinzon sploh ni bil Robinzon, temveč Selkirk, korenjaški mornar, ki je plovil po vseh morjih. Mož je imel le eno slabost: bil je trmoglav in uporen. Leta 1704. je potoval Selkirk na ladji, ki ji je zapovedoval kapitan Dampjer. Srboriti škotski mornar Selkirk se je uprl svojemu kapitanu in mu je hotel zmešati moštvo prav tedaj, ko so bili v daljnjih morjih. Kapitan seveda ni hotel prenašati srboritega pomorščaka, ampak ga je velel vreči v ječo, čez nekaj dni pa so ga odvrgli v morje, ko so plovili blizu suhe zemlje. Selkirk se je boril precej časa z valovi, naposled pa je le ves izmučen priplaval na breg. Otoček, ki mu je rešil življenje, je bil samotni in na njem je preživel Selkirk dolga štiri leta, ki so bila najhujša v življenju upornega Škota. Samotnega nesrečnika je odkrila prav po naključju ladja kapitana Rogersa in ga je otela samote. Selkirk, ki so ga našli na otoku Juanu Fernandezu v Tihem oceanu je bil tedaj čudo prve vrste, o njem so pisali vsi listi in kapitan Rogers ga omenja v svojih popotnih spisih. Kakor kaže, je časnika Defoeja na moč pritegnila žalostna življenjska zgodba zapuščenega in na samotnem otoku ostavljenega mornarja Selkirka, zato je sedel k pisalni mizi in je Robinzona, moža lastne fantazije, postavil v svojo povest.

Tako je služil uporni Škot Selkirk za vzorec pisatelju Defoeju.

Ali bodo zdaj, ko so učeni moške razkrinkali Robinzona, izginili Robinzoni s knjižnih polic naših knjigarn?

Kaj še? Mladi svet se bo prav tako rad naslajal ob čitanju prvega reportažnega romana, kakor so ga požirali ob času prvih izdaj kapitani, trgovci, politiki in državniki, ki jim je nudil Defoejev roman vpogled v življenje daljnjih dežel. Čeprav do dna razkrinkan, bo živel Robinzon še naprej in bo tudi v nadaljnjih stoletjih kratkočasil, zabaval in poučeval in tudi mešal glave malim čitateljem.

KRALJ LEAR

(Konec.)

Ko je kralj Lear prišel na dvor, je bilo prvo, da je ugledal svojega zvestega slugo v kladi! Slabo znamenje!

Zahteval je, da naj prideta njegova hči Regan in njen soprog. Toda ta dva sta se izgovarjala, da sta od potovanja trudna in ga ne moreta sprejeti. Ko pa sta na njegov ukaz vendarle prišla, je ugledal v njunem spremstvu — obsovaženo Gonerilo! Prišla je sama, da nahujška svojo sestro proti lastnemu očetu!

To je starega kralja silno razburilo, in vprašal jo je, če je ni sram gledati njegovo belo brado. Toda sedaj se je oglasila Regan in svetovala je očetu, naj se vrne na dom Gonerile, a polovico svojih vitezov naj odpusti, ker je star in mu je treba, da pazijo nanj pametnejši ljudje, kakor je on sam. Toda Lear se je uprl. Nikakor ni hotel več k svoji starejši hčeri nazaj, še manj pa, da bi jo prosil za streho in hrano sebi in spremstvu. Rekel je, da bo ostal pri Regani, ki ima milejše oči kakor Goneril in ki gotovo ni pozabila, da je od njega dobila v dar polovico kraljestva.

Toda Lear se je zmotil tudi v tej hčeri. Kakor da bi hotela prekositi svojo sestro, je zlobno pripomnila, da se ji tudi spremstvo petdesetih vitezov zdi preveč; dvajset pet bi jih popolnoma zadostovalo! Learu je srce malone počilo od tuge. Obrnil se je k Gonerili in rekel, ker ga ona sprejme s petdesetimi vitezi, je njena ljubezen gotovo še enkrat večja kakor Reganina.

Toda zlobna Goneril je hotela biti prva v zasmehovanju očeta. Pristavila je, čemu mu bo dvajsetpet vitezov, ali celo deset, ali pet, ko bi mu stregli itak njeni služabniki? Lear, pred kratkim še mogočni kralj Britanije, je bil sedaj ponižan od lastnih nehvaležnih hčera v berača. Spoznal je, kako strašno neumno je ravnal, da je podaril lahkomišno svoje kraljestvo tema nehvaležnicama. Vse se je zamajalo v njem in prisegel je maščevanje nad čarovnicama, da ga bo pomnil v grozi ves svet.

Toda vse njegove grožnje so bile prazne, ko se je sam oropal oblasti! Dvignil se je silen vihar. Grom in blisk sta udarjala. Sestri sta silili v očeta, naj se vda, a on je ukazal osedlati, ker raje je hotel v borbo z divjimi naravnimi elementi, kakor pa da bi ostal pod eno streho z nehvaležnicama. Tidve pa sta za njim zaloputnili vrata, češ, naj bo zlo, ki si ga je trmoglavo nakopal, zaslužena kazen.

Lear pa je divjal v zbesnelem viharju dalje in dalje. Grom in blisk sta se mu zdela manj huda in boleča kakor nehvaležnost hčerâ. Blodil je v viharni noči po divji pokrajini in klical vetrovom, naj odnesejo zemljo v globine morja. Pozival je morje, naj poplavi zemljo in potopi vse, da ne bo ostalo sledi za nehvaležno živaljo, ki se imenuje človek! Samo njegov norec ga je spremljal na tej strašni poti in z veselimi dovtipi je hotel razvedriti svojega trpečega gospoda.

Takega ga je našel zvesti Kent, še vedno preoblečen kot Kaius. »Oj gospod!« mu je zaklical, »ali ste tu? Živali, ki sicer ljubijo noč, vendar take kakršna je današnja, ne marajo. Ta strašni vihar je pregnal zveri v njihova skrivališča. Človeška narava ne more prenašati takega trpljenja in strahot!« Toda Lear ga je zavrnil z besedami, da manjših boleti ne more čutiti, ko pa so večje navzoče! Kadar je pamet mirna, oglaša se telo. Toda vihar, ki hruje v njegovih možganih, mu je vzel čute za vse drugo. Govoril je

o otročji nehvaležnosti in jo je primerjal ustom, ki trgajo roko, ki jim nosi hrano; kajti starši so roka in hrana in vse svojim otrokom!

Kentu se je končno posrečilo spraviti Leara v neko uborno kolibo, kjer so našli nekega berača, ki jih je pol blazen in črez ledja ogrnjen s strgano odejo, naprosil milodarov. Learu se je pričelo blesti in domišljal si je, da je tudi ta prosjak tak ubog oče kakor on, ki ima nehvaležne hčere.

To in druge divje domišljije kralja Leara so prepričale Kenta, da je njegov gospod popolnoma zblaznel. Ves užaloščen je mogočni grof ostal tudi v tej nesreči Learu zvest in s pomočjo nekaterih še vdanih vitezov je spravil bolnega kralja na svoj grad v Dover. Sam pa je hitel na Francosko, kjer je Kordeliji, sedaj kraljici mogočne države, tako živo opisal trpljenje njenega očeta, da se je bridko zjokala; nato pa je prosila svojega soproga, da ji dovoli oditi z močno vojsko v domovino, da bi starega očeta postavila zopet na prestol, kruti sestri pa kaznovala. Kralj je rad uslišal njeno prošnjo in kmalu se je s francosko vojsko izkrcala v Dovru.

Kralj Lear pa je v tem ušel svojim strežnikom in blodil je po poljih okoli Dovra. Iz slame si je naredil krono in blazen je prepeval sam sebi, ko so ga v tem žalostnem stanju našli ljudje iz Kordelijinega spremstva.

Kordelija je svojim zdravnikom obljubila svoje zlato in dragulje, da bi ji ozdravili očeta. Posrečilo se jim je, da so ga toliko pomirili, da je mogel videti svojo hčer. Žalostno je bilo gledati to svidenje. V kralju sta se borila veselje, da je videl zopet svojo nekoč tako ljubljeno hčerko, ki jo je tako napačno obsodil, in ostanki blaznosti, ki so povzročali, da se ni zavedel, kje je. Prosil je navzoče, naj se mu ne smejejo, če misli, da je ljubeznjiva gospa, ki ga tako poljublja, njegova hči Kordelija! Pokleknil je pred njo in prosil svojega otroka odpuščanja. Toda Kordelija tega ni dopustila, ampak je sama pokleknila ter ga prosila, naj jo blagoslovi. Poljubljala je očeta in ga tolažila, češ, da hoče s poljubi umiti vse zlo, ki sta mu ga prizadejali njeni sestri in ki jih ni bilo sram odpustiti očeta v tako noč, v kateri človek niti sovražnikovega psa ne bi pustil na prosto, ampak bi ga, kakor se je izrazila, če tudi bi jo ugriznil, obdržala ob svojem ognjišču. Tudi mu je povedala, čemu se je vrnila iz Francije, a on jo je prosil, naj pozabi in odpusti krivico, ki jo je storil. A zopet ga je zagotavljala, da nima nikakega vzroka biti huda nanj.

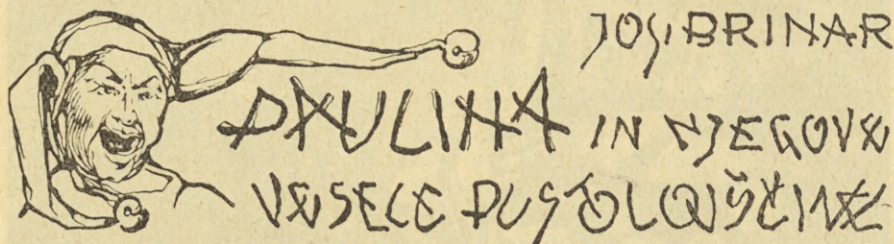
Tako je ostal stari Lear v rokah in oskrbi svoje dobre najmlajše hčere in ob skrbni negi se mu je pričel vračati razum, ki ga je uničila nehvaležnost hčerâ.

Kazen za kruto ravnanje s svojim starim očetom, pa tema nečloveškima hčerama ni izostala. Kakor nista bili zvesti svojemu očetu, tako sta se nezvesti izkazali v izvrševanju drugih dolžnosti. Mlajši hčeri Regani je kmalu nato umrl njen sprog vojvoda cornwallski in hotela se je poročiti z grofom Edmundom Gloucesterskim, ki je bil izredno hudoben in ki je izpodrinil svojega polbrata Edgarja od nasledstva. Tega pa njena najstarejša sestra ni hotela in jo je zastrupila. A to strašno dejanje ni ostalo prikrito. Zanj je izvedel vojvoda Albany, ki je pustil svojo soprogo Gonerilo, ki je prva začela tako kruto ravnati s svojim očetom, smrtno kaznovati. Tako sta obe nesrečno končali.

Ko se je svet čudil nepojmljivim potom usode in pravice, je armada, ki sta jo še Regan in Goneril poslali pod zlobnim grofom Edmundom Gloucesterskim proti francoski armadi, zmagovito prodirala. Končno se ji je posrečilo streti nasprotnikovo moč, ki je hotela vrniti Learu prestol, in nesrečna Kordelija je padla v roke Edmunda. Ker je sam hotel zagospodariti vsej Bri-

taniji, mu je bila tudi ta zadnja Leareva hči napoti in pustil jo je v ječi umoriti! Lear tega strašnega dejanja ni mogel preprečiti in potem, ko je sam usmrtil krvnika, je z mrtvo najljubšo mu hčerko v naročju pobegnil v tabor, kjer so bili zbrani Edgar Gloucesterski, Kent in vojvoda Albany. V grozni bolesti se je s svojim žalostnim bremenom zgrudil pred zbranimi, ki se jim je trgalo srce ob pogledu na polblaznega kralja in mrtvo Kordelijo. Ob njej se mu je še utrgala obupna tožba: »Navaden pes in konj in celo miš — živeli bodo — ti pa niti dihljaja več? — In nikoli več se ne boš vrnila — nikoli, nikoli, nikoli, nikoli, nikoli več!« Zavzeto je gledal mrtvo hčerko in se sam mrtev zgrudil poleg nje. —

Usoda pa ni mirovala. Edmundova sreča je bila kratkotrajna. Njegov polbrat ga je kot veleizdajalca pozval na dvoboj in izdajnik je padel. Vojvoda Albany, ki nikdar ni odobral početja svoje žene Gonerile, pa je kot edini dedič kralja Leara zavladal mogočni državi. —

XII. NA DVORU KRALJA MATJAŽA

PAVLIHA — KRALJEVSKI PASTIR.

Pavliha je imel tako rejenega mačka za pasom, da je mogel na svojem šarcu brez skrbi jezdariti leto in dan, a ne bi prišel v zadrego za denar. Veselo je zato odjezdaril čez Sotlo in še dalje preko Drave ter je prišel v deželo kralja Matjaža. Tam je videl, kako so uradniki, valpti, pisarji in drugi kraljevi ljudje bogateli in živeli v časteh, a kmetje so jedva životarili in se otepali s svojo revščino. Ker je bil Pavliha tudi sam kmetskega rodu, zato je premišljal, kako bi se dalo ljudstvu pomagati.

Odjezdil je naravnost pred kralja Matjaža in ga poprosil, naj nakloni tudi njemu kako službo, četudi čisto majhno, da si tudi nabere bogastva, kakor vsi drugi uradniki.

Kralj ga osorno zavrne, češ, da nima zato uradnikov, da bi bogateli in si basali žepe, ampak da služijo ljudstvu.

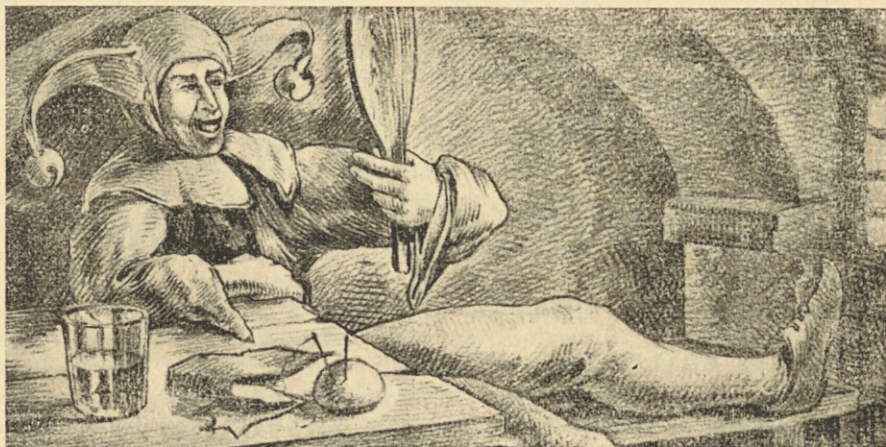
»Milostni gospod kralj,« je odgovoril Pavliha, »pa me napravite vsaj nekaj let za pastirja Vaše živine; zastonj Vam jo bom pasel!« Kralj je bil zadovoljen, in tako je Pavliha postal pastir kraljevih čred.

Ker je bil Pavliha oblasten, imeniten pastir, zato je bližnjemu mestu v Matjaževem kraljestvu napisal pismo, češ, da je slišal praviti, da imajo meščani lepe, sočne travnike in da zato prižene kraljeve črede na pašo. Meščani so se močno ustrašili, boječ se, da bodo kraljeve črede vse senožeti popasle in bo njih živina morala stradati. Zategadelj so poslali Pavlihi dvajset tolarjev, proseč ga, naj prizanese njih pašnikom.

Pavliha si je mislil: Ej, lepo se začjenja! Pa je pisal še drugemu mestu, in spet so mu meščani poslali denarja. Tako je šlo dalje po vrsti, in zvitež si je nabral premoženja več, nego ga je mogel porabiti.

Nekoč je Pavliha pasel živino blizu velikega gozda. Ker so goveda in ovce postajale nemirne, je zaslutil, da se potika kaka zver v goščavi. Zgrabil je zato za orožje in se splazil v gozd. Kmalu je ugledal v goščavi staro medvedko, ki je godrnjaje hlačala po stezi; a starki tik za petami je capljaj mlad medvedek, že precej zastaven dečko.

Ko si je Pavliha dvojico natančneje ogledal, je opazil, da se medvedek drži z gobcem za rep svoje matere. Mladi kosmatinec je bil slep in je zato krevljaj zmerom tik za materjo. Pavliha jima je sledil skozi grmovje in trnje, a ko se je pritihtapil čisto blizu, je zamahnil z mečem ter je odsekal starki rep tako, da je ostal slepemu mladiču še štrcelj v gobcu. Kosorepa medvedka je preplašena zbežala, Pavliha pa je prijel za odsekani repec in je vodil slepega kosmatina iz gozda, pa ga je vodil kot na povodcu naprej in naprej, dokler nista dospela do kraljevega gradu na Peči.

Kralj Matjaž in njegovi dvorjaniki so se od smeha kar za trebuhe držali, ko so videli ta čudni sprevod. Pavliha je vprašal kralja, ako mu sme podariti ujetega medvedka.

»Z veseljem sprejemem tvoje darilo,« je odgovoril kralj, »ali kaj ti naj dam jaz za to? Ali hočeš prgišče zlatnikov, ali konja, ali čredo ovac, ali pa oral zemlje?«

»Milostni gospod kralj!« je odvrnil Pavliha, »z Vašim milostnim dovoljenjem spravim rumenjake v mošnjiček, zajašem konja, odženem čredo ovac domov, si hvaležno ogledam oral zemlje in poprosim Boga, naj nam še dolgo ohrani našega dobrega kralja!«

Kralju Matjažu je odgovor zelo ugajal ter je podaril Pavlihu vse, kar mu je dal na izbiro.

S kraljevimi darovi se je Pavliha vrnil k čredam na pašo in je živel kakor doslej, pritiskajoč zdaj to zdaj drugo mesto, da si je odkupilo svoje pašnike. Tako je Pavliha sčasoma silno zabogatel, oblačil se je kakor kakšen knez ter je nosil dragocen plašč iz šoboljine in pavja peresa na čepici.

Nekoč je kralj Matjaž jezdil po deželi in, srečavši odičenega Pavliho, ga je vprašal, kako se more tako dragoceno oblačiti; saj mu vendar služba pastirja ne prinaša nikakih dohodkov.

»Milostni kralj in gospod,« je odgovoril Pavliha, »če ne bi imel druge

plače, bi ostale raztrgane hlače. Zato pa delam tako, kakor Vaši uradniki, valpti, pisarji, skratka vsi Vaši plačanci!»

In povedal je kralju čisto odkrito, kako delajo dostojanstveniki v svojih službah in kako jih je tudi on sam posnemal ter si nabral bogastva. Dostavil je h konci še to: »Kaj ne, milostni kralj, zdaj vidite, kam cika stari, resnični pregovor: Če je služba še tako mala, spravi te lahko na večala!»

»Pri moji veri!« je vzkliknil kralj Matjaž, »kdo bi si bil mislil, da je kaj takega mogoče! Pa le počakajte, pasje pare, v bodoče bo to drugače!»

Kralj je dobrotno segel Pavlihi v roko in se mu zahvalil, rekoč: »Ostani pri meni na dvoru, Pavliha, in kadar boš videl, da je treba govoriti resnico, povej mi jo brez strahu naravnost v brk!»

Pavlihi je bilo to vrlo po godu in se je udomačil na dvoru kralja Matjaža.

SLEPI MEDVEDEK IN PAVLIHOVI UHLJI.

Nekoč je kralj Matjaž odjezdil na lov in vsi dvorjaniki z njim; v gradu ni ostal nihče drug kakor dva kuharja, kraljevi krojač, dvorski pevač, kraljevi vinotok in pa — Pavliha. Ko je bil Pavliha še za pastirja, si je vzredil psa, ki ni hotel ostati pri nikomer drugemu, kakor pri njem samem. Kamorkoli je šel Pavliha, povsod mu je bil njegov pes Pazi za petami.

Ko je bil torej kralj odjezdil z lovsko družbo, je postalo družini v gradu dolgčas. Pa so odšli — kakor je v takih prilikah navada — k sosedom v vas, da malce pokramljajo. V gradu je ostal samo Pavliha, njegov pes Pazi in pa tisti slepi medvedek, ki ga je bil svojčas podaril kralju.

Da si napravi kratek čas, je Pavliha odklenil medvedka z verige ter se je smejal slepi živali, ki je nerodno kolovratila po gradu. Nazadnje je kosmatin priromal v veliko dvorano, pa je zadrmastil v okno, da so šipe kar zažvenketale. Telebavsu kosmatinu je zelo ugajalo, ko je tako žvenketalo, pa je veselo godrnjaje klatil s šapami okoli sebe, da so črepinje na vse strani letele in zvenele.

Ko se je družina vrnila z obiskov in so videli, kakšno škodo je napravil medved, so se dogovorili, da povedo kralju vse po resnici, ker se itak ni dalo nič utajiti. Ko je zvečer prijezdil kralj Matjaž z lova, so ga že čakali na grajskem dvorišču kraljevi krojač, dvorski pevač in druga družina, pa so pokleknili predenj, proseč ga milosti in pripovedujoč, kaj se je pripetilo medtem, ko je bil na lovu.

Kralj se je nasmehnil, pa je namignil spremstvu, češ, naj mu ne skvarijo igre. Nato je ukazal vsem dvorskim služabnikom, naj se vstopijo okrog njega, pa jih je osorno nahrulil: »Nekdo je med vami, ki je odklenil medveda z verige, da je potem napravil toliko škode. Kdor je to storil, mu dam za kazen odrezati obe ušesi!»

Služabniki so se spogledali, a vsak je zatrjeval, da je nedolžen. Samo Pavliha je molčal, pa se je okrenil k svojemu psu, ki je stal zadaj za njim, in mu je dejal: »Oj Pazi, jezik za zobmi, da ne zgubim svojih ušes!»

To je rekel Pavliha skrivaj, pa vendar tako glasno, da je moral vsakdo slišati.

Kralj Matjaž se je komaj zdržal, da ga ni smeh posilil. Pa je vprašal še drugič: »No torej, kdo je krivec? Mar ne bo nihče priznal?»

Pavliha se je spet okrenil in dejal: »Pazi, oj Pazi, drži vendar jezik za zobmi, drugače bo mojim uhljem huda predla! Medvedek me ne more izdati, ker ni nič videl; saj je slep. Pazi, oj ne izdaj ubogega svojega gospodarja!»

Zdaj se ni mogel kralj več vzdržati smeha, zakrohotal se je na vse grlo, in vsi dvorjaniki so se hahljali z njim.

Kralj je burkežu in medvedku odpustil traparijo, češ, saj eden je tepec, drug pa slepec! Vendar pa si je Pavliha po tem dogodku sešil iz sukna dolge uhlje in si jih je nataknil na glavo. »Zakaj, nič se ne ve,« si je mislil burkež, »morebiti se kralju nekoč zopet zbudi veselje, da bi rezal ušesa. Pa naj jih poreže, uhlje, saj ne bo ne škode ne bolečine!«

KRALJ MATJAŽ SE ODPRAVLJA V KRTOVO DEŽELO.

Kralja Matjaža so Pavlihove pustolovščine tako zabavale, da ga je izbral za svojega dvorskega norčaka. Podaril mu je lepo pisano žezlo iz usnja, okrašeno na enem koncu s čepico norčakov, pa mu je dejal: »To je tvoje žezlo in naj bo znak tvojega dostojanstva na mojem dvoru! Uporablaj ga dobro in ne daj ga iz rok nikomer, kvečjemu, če boš kdaj naletel na večjega norca nego si ti!«

Zgodilo se je kmalu nato, da je kralj Matjaž močno obolel. Zdravnik ga je posečal vsak dan, in kadar je odhajal, so ga spraševali dvorjaniki in kraljica, kako se obrača bolezen kralju.

Zdravnik je zmajeval z glavo, rekoč: »Slabo, zelo slabo mu gre; kmalu pojde v krtovo deželo!«

Pavliha je tudi slišal zdravnikove besede, in ker je imel kralja zelo rad, je odšel v hlev, si poiskal skrit kot in se bridko razjokal.

Drugega jutra so plemiči in zdravniki spet vprašali zdravnika, prihajajočega od kralja, kako gre bolniku. In le-ta jim je kot prejšnji dan, dejal, odkimavajoč z glavo: »Strezite mu, kar se dá! Bolezen se čezdalje bolj na slabo obrača; kar kmalu pojde v krtovo deželo!«

Pavliha se je spet skril v tih kot v hlevu, pa je ihtel, da so mu solze drle po licih. Ko se je izjokal, je spet nabral obraz v vesele gube in je stopil k bolnikovi postelji.

»Odkod pa prihajaš?« ga je vprašal kralj.

»V hlevu pri konjih sem bil, milostni kralj. Hotel sem pogledati, če je že vse pripravljeno za potovanje, a še ni prav nič urejeno.«

»Za kakšno potovanje?« se je začudil kralj Matjaž.

»Za Vaše potovanje, o j kralj moj! Saj vendar vsi pravijo, da pojdete kmalu v krtovo deželo. Kako dolgo pa hočete tamkaj ostati, milostni gospod? Mar eno leto?«

»Oj dalje, ljubi moj Pavliha!« je odgovoril kralj s slabotnim glasom.

»Deset let morda, milostni gospod?«

»Oj dalje, veliko dalje! Še sam ne vem, kako dolgo.«

»Hm, hm,« je Pavliha odkimal, čehljajoč se po bradi. »Pa vendar nikjer in nikoder ne vidim, da bi se na potovanje pripravljali, kralj moj. Potem Vam pa že moram vrniti žezlo, ki ste mi ga bili poklonili; zakaj Vi ste, milostni kralj, še večji norec kakor jaz. Ako bi se jaz odpravljal na tako dolgo pot, bi se vsaj malko pripravil na težavno potovanje. Zares, večji norec ste od mene; zato vzemite to žezlo norčakov, saj Vam gre po pravici!«

Kralj Matjaž se je moral nasmehljati, četudi mu je bilo težko od bolečin. A pričel je tudi premišljevat, kaj mu je Pavliha hotel prav za prav reči. Napravil je oporoko in se pripravljal na zadnjo pot, da bi kot otrok božji postal deležen zveličanja. In gospod Bog, ki mu je bil govoril z usti preprostega norčaka, se je usmilil kralja Matjaža in mu dal, da je ozdravel ter še dolgo in slavno vladal svoje kraljestvo.

MLADI PIŠEJO

NAŠA DOLINA

Naša dolina med gorami je skrita
in zmerom je vsa v saje zavita.
Nad nami visi le košček neba,
kjer žalostno sonce nam sije.
Velika tovarna glasno ropota;
piskánje siren so za nas melodije.

Po sredi se umazana voda cedi,
iz dimnikov se dim sajast vali.
Delavci so črni in blede in suhi,
podobni ovenelemu cvetu.
Od večnega ropotanja so skoro vsi
gluhi.

Tako je pri nas. Otrokom se zdi,
da je to najlepša dolina na svetu.

GREGORAČ VIKTOR.

BARAKE OB VODI

Ob vodi, ki teče počasi, skrivnostno,
nizke, sajaste barake stoje,
kakor bi se stari berači zatekli
v ta kraj. — Barake molče...

Le včasih mati zavzdihne
s slabotnim glasom bolesi,
ko misli na dete,
ki nima kaj jesti.

V cunje se zavija
in pritajeno, krčevito ihti.
Nihče je ne sliši,
le reka ob bregu šumi.

Zvečer se zasvetijo v vodi svetiljke.
V vetru cunje vihrajo.
Pod kostanji, ob vodi smrdljivi,
jetečni otroci čebljajo.

Gregorač Viktor, III. drž. real. gimn. v Ljubljani.

ŽIVLJENJE BREZPOSELNEGA

Sneg pada, mrzel veter brije. Ptičke trkajo na okno, da sprosijo drobtinic.
Sedimo v topli kuhinji. Pri nas je brezposelni emigrant, ki ga imenujemo g. Izidor. Svojo pipo deva venomer v usta. Z malim pipcem strga po njej, zopet našiga, pa noče in noče goreti. Nima denarja za tobak pa se kar tako kratkočasi.

»Povejte g. Izidor, kaj o svojem življenju!« ga prosim.

»Bilo nas je devet otrok,« začne. »Moj oče je bil rudar. Doma sem moral pridno delati; za vse brate in sestre snažiti čevlje, umivati posodo, napravljati drva i. t. d. Ko sem dovršil osnovno šolo, me je oče dal na ladjo. Imel sem veselje in bil sem srečen. Nekega dne pa dobimo novega kapetana, ki je bil z menoj surov. Zato sem kmalu pobegnil. Mama me ni nič kaj prijazno sprejela. Rekla mi je: »Za pleskarja se pojdeš učiti.« Očeta nisem več našel doma, odšel je v Ameriko. Čez nekaj mesecev je odšla še mati, nato bratje in sestre. Meni pa je mati obljubila, ko bom dovršil učno dobo, bom lahko prišel za njimi. Hudo mi je bilo, ostal sem sam. Le misel, da bom tudi jaz šel za njimi, me

je bodrila. A sreča mi ni bila mila. Prišla je svetovna vojna, moral sem v jarke. Po vojni sem se vrnil v svoj rojstni kraj v Nemčiji. Dobil sem delo in bil sem vesel. Pozabil sem na Ameriko, le na svoje ljudi sem mislil včasih. Brezposelnost se je množila in prišla je vrsta tudi name. Oblasti so zvedele, da sem jugoslovanski državljani. Oče je rojen v Dravski dolini. Nekega dne prideta dva uradna moža in hajd z menoj čez mejo.

No, moj ljubi, kako je z menoj sedaj, vidiš. Slovenski ne znam, in vkljub temu, da bi delal vse, kar bi dobil, nimam sreče. Obleke in čevljev nimam. Pisal sem o svoji usodi roditeljem v Ameriko. Dokler mi je šlo dobro, sem dobil takoj odgovor. Sedaj pa, ko bi bil podpore in tolažbe potreben, ne dobim niti odgovora.

Tako je pripovedoval svoje doživljanje mož, ki se mu je čitala resnica in poštenost z obraza.

Mama mu je vrezala velik kos svežega kruha in dala lonec vroče kave. Na-prosil sem mamó, naj mu da večkrat kaj, in sicer od mojega dela.

Klemenčič Milan, 2. mešč. šola v Mariboru.

OD SKOPLJA DO DŽEVDŽELIJE

Železna cesta me vodi ob Vardarju, ki hiti proti Solunu, da se čimprej združi s toplimi valovi Egejskega morja. Ob progi so pašniki, po katerih se pasejo ogromne črede, kar spominja na vožnjo po Slavoniji. Razlika je le v tem, da vidim na Skopskem polju zelo mnogo bivolov, česar v Slavoniji ni. Naletim pa na še eno posebnost namreč na makedonski mak. Je važna kulturna rastlina, zlasti v gospodarskem pogledu. Iz njega pripravljajo uspavajoče sredstvo, opij.

Veles ima pečat orientalskega mesta. Hiše se dvigujejo v obliki stopnjic. Mnogi leseni mostovi vežejo posamezne mestne okraje in radi teh mostov (čuprij) pravijo Turki Velesu — Čuprili.

Na desni se dviguje lep samostan in posluša šum Vardarja in šepet vetra:

... Veterot veje
Strašno besnejet
Šumije Vardar
Gordo se lejet ...

Malo dalje in že se mi bliža kup kamenja. To je bila Markova krčma. Sem v Markovi domovini in vsaka stvar spominja nanj. Vse, kar je staro, veliko, neobičajno: gradovi, samostani, klisure, reke vse to je po mišljenju tamošnjega naroda Markovo. Po teh cestah je jahal na Šarcu, po teh planinah so mu pomagale vile in v to krčmo je zahajal h krčmarici Mari.

Postaja Gradsko sliči našim Jesenicam, ima namreč istotak podzemeljski hodnik do tirov. V vestibulu je na skopski strani ogromen zemljevid Jugoslavije in ima ca 3 m². Gradsko je bilo za časa svetovne vojne najvažnejša postaja na progi Skopje—Dževdželija. Tu je imel Mackensen glavna skladišča municije in provijanta, od tu se je oskrbovala cela solunska fronta. Nemci so na

TROTOŠEK KAREL.

begu vse razorali in Gradsko je postalo ruševina. Orli s Kajmakčalana in Dobrega polja so jim zadržli kremplje v ohola srca in valovi Vardarja so zapeli zmagoslavno pesem našega rodu... V okolici je veliko prirodnega bogastva. Tu je tako zvani filitni škrljavec, katerega je še pred vojno eksploatirala neka nemška družba. Nemci so našli koristi za sebe. Kaj pa mi? Mi čakamo, da pride zopet tujec in da se okoristi. Zanimiv je izlet v vas Pusto Gradsko ob izlivu Crne reke v Vardar, kjer je stalo iz dobe Vespazijana in Tita rimsko mesto Stobi. Neki ruski profesor je tu izkopal starogrško gledališče s korintskimi stebri. Izkopani so tudi deli cerkve, ki predstavlja najlepši in najbogatejši spomenik iz prve dobe krščanstva, od katere so ohranjeni temelji, stopnjice in nekaj mozaika. Izven mesta je bila kapelica z grobnicami prvih kristjanov. Njena tla so bila iz mozaika.

Z vlaka so prav dobro vidni vinogradi, last kr. družine. V tem predelu vročega Tikveša dozoreva sadje mesec dni prej nego v skopski ali bitoljski kotlini. Čim bližje smo Demir-Kapiji tem večje vijuge tvori Vardar. Ozemlje, po katerem hitim, je potresno in radi tega slabo naseljeno. L. 1931. je bil močan potres. Država je potem napravila lične enodružinske hišice in povabila kmete, da so se priselili. Tako srečamo neko vas, kjer biva 65 rodbin primorskih Slovencev. Kmalu nato zdrčimo skozi Demir-Kapijo. Narod verjame, da je te apnene stene z roko razmaknil Kraljevič Marko. Na levi strani klisure se vidi neka pečina, kjer počiva srbski Odisej. Cesta, ki so jo zgradili Nemci, more edinole skozi predor preko te prirodne zapreke. Nad vhodom je izklesana v jedernatih besedah zgodovina svetovne vojne. Nad predorom čitamo:

Mackensen tunel

v strmi klisuri pa:

Vilhelm II
Deutscher Kaiser, König Von Preussen
Befahl Seinen Soldaten
Diese Strasse Zu Bauen
1916.*

Le General Franchet D' Esperey
Commandant En Chef
Des Armees Alliees D' Orient
Ordonna A Ses Troupes
De Chasser Les Boches
1918.**

Demir-Kapija z onimi kamenitimi stenami, med katerimi se vije Vardar, je najlepša in najdaljša klisura na celem Vardarju, dolga je 19 km in sega do Strumice.

*

Mimo mene so bežali lepi kraji, kraji naše slave, našega ponosa, naše moči.

Zavedajmo se, da je velika razlika med Slovenijo in Južno Srbijo, toda ta razlika se naglo zmanjšuje. Čim več pametnega dela bo storila država za južne kraje, tem manjša bo ta razlika.

* Viljem II. nemški cesar, pruski kralj je zapovedal svojim vojakom, da zgradijo to cesto, 1916.

** Maršal Franchet D' Esperey, vrhovni komandant zavezniških vzhodnih armad je ukazal svojim četam, da preženejo Švabe, 1918.

Naj nas ne ovira makedonska primitivnost. Ona je naša. Morda se bo tujec smejal našim krajem. Smejal se bo, ker pride indiferenten napram našemu narodu ali z mržnjo do njega in s popolnim neznanjem naše zgodovine. Ali mi, ki ljubimo ta narod, ki vemo da pet sto let ni imel prilike, da se kulturno dvigne, mi bomo šli s spoštovanjem med narod, kajti nekaj bomo našli pri njem, kar mnogi kulturni nimajo — blago slovansko dušo. Od koga naj se ta narod uči, od Turkov, pred katerimi se je skrival po planinah, klisurah, gozdovih? Seveda tujec, ko pride v te kraje, gleda življenje s svojega stališča in sodi istotako, kakor življenje onega naroda, ki je lahko stoletja in stoletja užival plodove človeškega napredka. Toda on uživa komaj par let svobodo.

Napnimo vse sile, da ga osvobodimo neznanja, da prinesemo temu trpečemu narodu srečo in da ga tako privedemo v novo življenje. Bogati kraji, kjer je priroda razkošna s svojimi darovi, nam bodo olajšali posel. Vstajali bodo domovi, ne iz blata, kakršni so danes, nego iz kamenja. Orali bodo njive, ne z lesenim plugom kakor danes, temveč z modernim. Zasadili bodo gozdove, zazelelele bodo brda, in Makedonija, osnova naše ekonomske moči, bo drugačna.

Poslujemo v Južno Srbijo najboljše in najpametnejše može, ki jim je vse: Bog, ljudstvo, domovina, da bo končno tudi ta del naše Jugoslavije dobil vero v človeka in v narodovo bodočnost!

Trotošek Karel, I. real. gimn., Ljubljana.

VELIKA NOČ

Enakomerno je sikal skozi gosto jutranjo meglo vrhniški vlak z dijaki, ki so hiteli na velikonočne počitnice, v naročje svojemu dragemu domu.

OCVIRK VASILIJ.

V kupeju v kotu je sedel Miha. Gledal je v tla in se ni menil za tovariše, ki so govorili in se smejali poleg njega, veseleč se počitnic.

»Slišiš, Miha! Kaj ti je? Bodi vesel, saj greš vendar domov,« ga je ogovoril prijatelj, ki mu je sedel nasproti.

»Pusti me! Nekaj mi pravi, da bodo žalostne počitnice.«

»Kar vesel bodi. Saj bo minilo.«

Miha ni več govoril.

Vlak se je ustavil. Miha se ni poslovil od svojih tovarišev; krenil je proti domu, ki se je že videl izza dreves, ki so bila na gosto posejana pred nizko, prijazno hišico.

Miha se je ustavil pred domom. Vse tiho in mirno. Prejšnja leta je bilo drugače. Veselo ga je sprejemala mati na vratih. Grenka slutnja se mu je prisejala na dušo ko pijavka. Kam naj gre? Kje je njegov dom?

Prišla mu je odpirat teta s črno ruto in s solznimi očmi.

»Si prišel,« je zinila. Nič več.

Miha je prebledel. Nič ni rekel. Sesedel se je na klop ob peči. Sam, tako sam. Potem se je pognal na cesto in tekkel dolgo, da je prišel na pokopališče. Tam je poiskal sveži grob, prijel je trak na vencu, na katerem so

se blestele že zlate črke »Ljubljeni materi«, ga poljubljajl kakor svetinjo in obupno zaihtel:

»Mati..., mati...«

Odgovarjal mu je zvon, ki je oznanjeval drugim Veliko noč.

Ocvirk Vasilij, mešč. šola, Vič.

TONČEK

Tončkovi stariši so bili revni. V osrčju Haloz so imeli nizko, leseno, z ilovico zmazano in z apnom pobeljeno hišo. Do šole je imel Tonček dobro uro hoda. Ko pa je v pozni jeseni zapadel vodeni sneg, se je ilovica po klancih tako omehčala, da je Tonček komaj pipal iz nje noge.

Tonček je bil vsa leta prav dober učenec. Še eno šolsko leto je ležalo pred njim in potem bo končal. Da, končal! Neprijetno mu je bilo, ko se je spomnil, da bo tako kmalu moral zapustiti šolske klopi. Želel je v srednjo šolo, potem pa v visoko, da bi postal gospod. Da, to je želel Tonček in zato se je vsa leta oklepajl knjig, ki naj bi mu dale podlage za poznejše šole. Pa nenadoma, ko je bil skrajnji čas, da gre v gimnazijo, je spoznal, da tega radi revščine nikoli ne bo mogel storiti. Oče mu ni mogel pomagati, sam tudi ne. Bridko se mu je storilo, da se bo moral ločiti od svojih knjig.

Leto je teklo, navidez počasi, v resnici pa vendar tako hitro. Tonček je bil v šestem razredu, še nekaj dni in z bogom šola.

Zadnjo veroučno uro je prinesel sivolasi župnik v razred tri knjige, ki jih je poklonil najboljšim učencem. Eno izmed teh je prejel tudi Tonček. Knjiga je bila lepo vezana z napisom »Meško: Ob tihih večerih«.

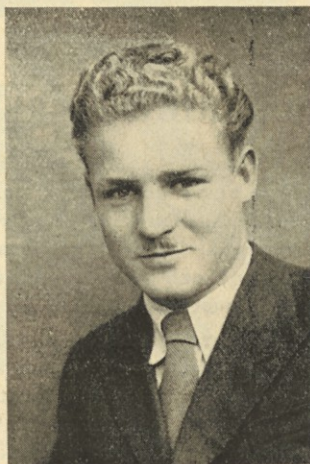
Tonček, prijatelj knjig, se je tega tako razveselil, da so mu od radosti stopile v oči solze. Oklenil se je s svojimi trdimi prsti in jo spravil v nahrbtnik. »To je moj najdražji spomin,« je vzkliknil.

Jeseni, ko je padala zjutraj bela slana in so se oglašali tu pa tam po goricah polomljeni klopotci, je oče zapeljal Tončka k botru v Gorco, da bi se tam izučil kolarstva.

Boter je bil hud človek in Tonček se ga je vedno bal. V cerkev ni šel nikoli; Tončka, ki je bil vaje, da je hodil vsako nedeljo k maši, je to silno bolelo. Saj je moral na pašo ali v hlev čistit živino mesto v cerkev.

Neko popoldne je pasel Tonček pod gorico živino: vole, dvoje krav in telčke. Veter je tulil in zelo ga je zeblo. Tonček je privlekel iz gozda suhe veje in zakuril velik ogenj. Ker je letal bos za živino, ga je treslo od mraza po vsem životu. Telički so mu neprestano nagajali, ker so uhajali v bližnji sosedov zeljnik. Ko je živino zopet spravil skupaj, je sedel kraj ognja, se grel in čital knjigo, ki mu jo je župnik poklonil v spomin. Čital jo je, čital . . .

Ob sebi je zagledal grozen botrov obraz in žareče oči, ki so buljile vanj in iz njegovih ust so vrele besede: »Kaj, paglavec, misliš, da si v šoli? Nisem

KRIVEC JOŽE.

te poslal sem zato, da boš bral knjige, ampak da boš pazil na živino! Kje je živina, ha? Zgini brž, da te več ne vidim!»

Tonček je odhitel, se po nekaj korakih ozrl nazaj in videl, da se je boter sklonil, pobral knjigo in jo zagnal v ogenj ter pri tem grdo zaklel: »Na, da te ne bo več motila!»

Ko je Tonček zopet prignal živino in stopil k ognju, je videl še precej razločno žareče liste knjige, ki so postajali polagoma črni — sivi — pepel...

Krivec Jože, gimnazija v Ptuju.

RUDARJEV POGREB

Veter je zapihal močnejše, iz daljave se je oglasilo tožno zvonenje. Ko je veter ponehal, so zamirali tudi glasovi in se izgubljali med temne lesove. Naznanjali so smrt: mlad rudar se je ponesrečil. Zrušil se je poln moči in življenja kakor hrast v viharju. Globoki jašek zahteva vedno novih žrtev, ne ozira se na starost; zdaj pogoltne mlade, sveže moči, zdaj uničuje stare, počitka potrebne.

Med smrekami se je vil navkreber sprevod otožnih ljudi. V zadnjem paru maloštevilne procesije sem stopal. Štirje krepki rudarji v uniformah so nosili krsto. Za njimi so stopali starši in sorodniki umrlega. Ubogi materi so neprestano tekle solze po licih. V vročici je gledala temen rov. Po njem je hodil njen sin ter potiskal voziček, poln premoga. Mislil je nanjo, na sonce, na lepše življenje in že ga je za hip zmedlo. Še en korak, dva: teža vozička ga je potegnila seboj. S poslednjo močjo je pograbil ročaj vozička in ga hotel potegniti nazaj čez rob. Toda prepozno se bilo. Moč mu je pošla. Njegova lučka je v velikem loku odletela, da so švignile grozne sence preko črnih sten. Izgledale so kot stotine grabečih rok, ki segajo poželjivo po žrtvi. Nato je treščila lučka ob steno, da se je zdrobila. Sence so izginile, nesrečnež pa je zgrmel v temo. Čez trenutek je nekje daleč spodaj votlo zagrmelo, zemlja se je stresla. Zadnji sinov krik, ki ga je slišalo v živi domišljiji še zdaj — materino srce, je predramil nesrečno mater, da se je plašno ozrla okrog sebe. Z veliko duševno muko je stopala dalje za krsto.

Kmalu se je zasvetila izza črnih smrek starodavna cerkvena. Za obzidjem so stali in ležali leseni križi, trhli ali že na pol polomljeni. Grobovi so bili porasli s travo. Smreke za obzidjem so se pozibavale; njih vrhovi so šepetali tiho pesem miru. — Sredi pokopališča pod orjaško lipo je bila izkopana jama. Krepki možje so se ponižno odkrili; počasi so spuščali tovariševo krsto v poslednji dom. V tem pa je potegnil veter, z lipe se je vsulo zlato listje in pregrnilo puste grobove. Župnik je odmolil, krsta je izginjala v jami. Prve grude črne zemlje so padale na njo. S prstjo se je mešalo cvetje, ki smo ga metali v globino. Dehteče rože so pokrile rakev. Nato je pokrila krsto in cvetje črna zemlja.

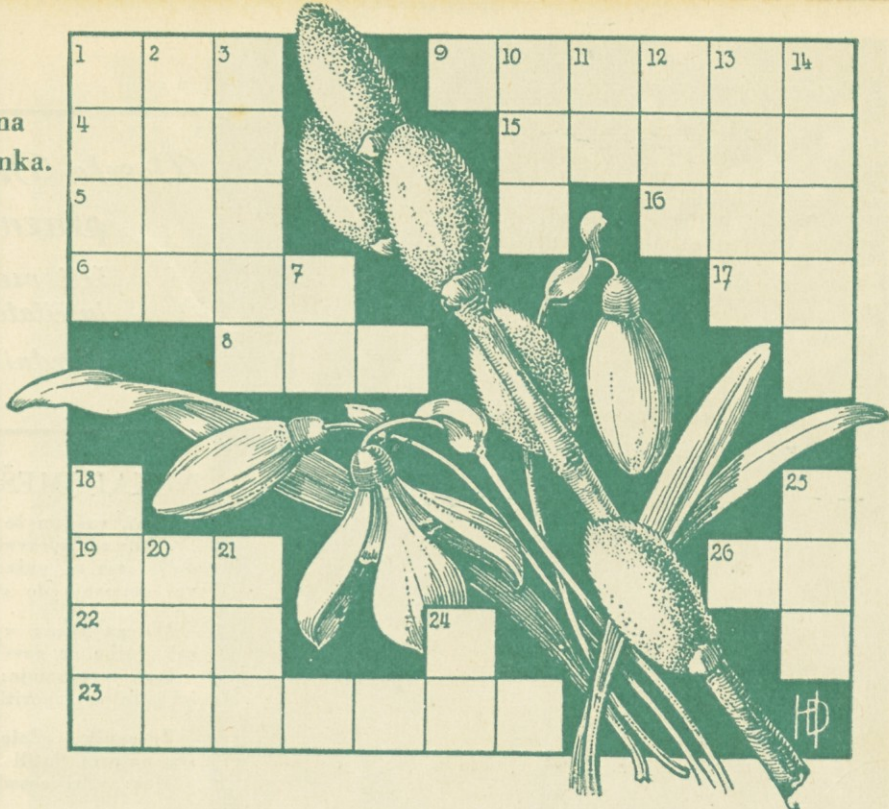
Vrhovi gora na zapadu so izginjali v meglah, dvigajočih se iznad peneče Save. Gozdovi na strmih pobočjih so se pripravljali na počitek. Legal je pokoj na zemljo.

Le tam globoko spodaj je bil še hrup življenja; sirene tovarn so tulile in težki stroji so hreščali. Mali vlaki so prevažali premog iz zevajočih rogov. Med njimi so hodili in se gnetli mrki ljudje, vsi trudni in zamišljeni.

Svetozar Princ, drž. realna gimnazija, Maribor.

Velikonočna križanka.

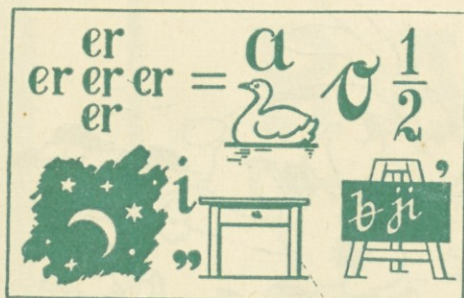
Priobčila Marica.

Vodoravno: 1 del strehe, 4 osebni zaimek v množini, 5 števna mera, 6 reka v vzhod. Aziji, 8 trenotek, 9 za cvetno nedeljo, 15 hrib na Notranjskem, 16 uradni spis, 17 ploskovna mera, 19 čutilo, 22 hrib pri Poljčanah, 23 velikonočni vzklík, 26 osebni zaimek.

Navpično: 1 števna mera, 2 država v Zadnji Indiji, 3 velikonočni dar, 7 konj Karla Maya, 10 bosanska reka, 11 kazalni zaimek, 12 Marijina mati, 13 del telesa, 14 cvetica, 18 del hiše, 20 podpora za trto, 21 družinski član, 24 vzklík, 25 ribak.

REBUS

POSETNIKA

Sobočan Štefan, mešč. šola Dol. Lendava.

Inič Ž.

Kranj

Kaj je ta človek po poklicu?

Napravite kak primeren dovtip. Najboljši dovtip bodo prinesli „Razori“.

Vesele Velikonočne praznike

*želi osem naročnikom
in čitateljem*

*Uredništvo in uprava
„Razorov“!*

NEKAJ SMEŠNIH

»Kaj, vaš sin še vedno študira?«

»Da, za zdravnika. Pa rajši ostane dalje časa na univerzi, ker imajo ljudje več zaupanja do starejših gospodov.«

Malega Ivana vpraša učitelj: »Ivan, zakaj ribe ne govore?«

Ivan se nasmeje: »Gospod učitelj, poizkusite vi govoriti pod vodo.«

Zdravnik: »Želodec ni v redu. Kje ste najprej čutili bolečine?«

Mož: »Pri sosedovi žagi.«

»Rada bi te razveselila za tvoj god. Tonček. Prej bom pa še v šoli vprašala gospoda učitelja, kako je kaj s teboj zadovoljen.«

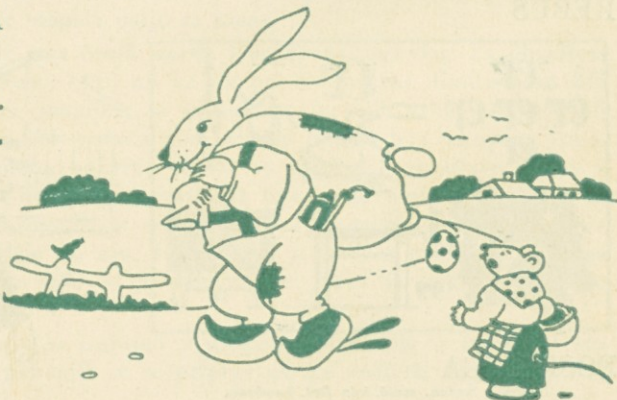
»Teta, če me hočeš res razveseliti, potem rajši ne vprašaj!«

VELIKONOČNA RADOST

zajčka in miške.

Rešitev križanke v 4. številki.

1 Angela; 2 zlatar; 3 Ararat; 4 Razori; 5 korzar; 6 krznar; 7 mozaik; 8 krkoni; 9 Jordan; 10 anonsa; 11 mikron; 12 knjiga; 13 Sokrat; 14 krajec.

„RAZORI“ izhajajo osemkrat na leto in veljajo 30.— Din, za pol leta 15.— Din, za četrto leta 7:50 Din. Posamezna številka stane 3.— Din. — List izdaja „Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekocija za Dravsko banovino v Ljubljani“, zanjo odgovarja Tone Fakin, ravnatelj meščanske šole na Viču. — Urednik Tone Gaspari, ravnatelj meščanske šole na Rakeku. — Za uredništvo odgovoren Drago Humek, upokojeni ravnatelj meščanske šole v Mariboru. — Vse dopise pošiljajte na naslov: Uredništvo „Razorov“, Rakek. — Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.